

Lelkészportrék Móricz Zsigmond novelláiban. Interdiszciplináris karakterelemzés LLM-alapú nyelvtechnológiával

Fórián Andrea

1. Bevezetés

Móricz Zsigmond prózája, különösen a 20. század eleji magyar társadalom mélyrétegeit feltáró novellisztikája máig eleven és provokatív diskurzusokat generál, mivel olyan emberi és közösségi alapkönfliktusokat ábrázol, melyek érvényessége nem kopik az idővel. Ezen gazdag életművön belül is különleges, analitikus figyelmet érdemelnek azok az írások, amelyek a lelkészi hivatás és az azt viselő ember belső és külső konfliktusait állítják a középpontba. A századforduló modernizációs és szekularizációs kihívásai közepette a falu lelkésze egyfajta *liminális*, határhelyzetben lévő figurává vált: egyszerre volt a tradíció és a szakrális tekintély őrzője, valamint a változó világ társadalmi, anyagi és morális feszültségeinek kitett, esendő embere. Móricz portréi messze túlmutatnak az egyszerű papi karakterábrázoláson; egy-egy ilyen figura sorsában ott sűrűsödik a közösség és az egyén, a transzcendens hivatás és a profán valóság, a hitelesség eszménye és az emberi esendőség örök drámája. Jelen dolgozat célja, hogy ezt a sokrétű, erkölcsi és lélektani rétegektől terhelt világot egy innovatív, háromszemléletű vizsgálati

keretben tegye újraértelmezhetővé, feltárva a Móricz-szövegekben rejlő, ma is érvényes pasztorális és emberi tanulságokat.

Kutatásunk egy olyan interdiszciplináris metszéspontban helyezkedik el, ami az irodalomtudomány, a pasztorálpszichológia és a digitális bölcsészet (NLP – *Natural Language Processing*) eszköztárát integrálja. Az irodalomtudomány adja a szövegek narratív és stilisztikai elemzésének klasszikus alapját, a pasztorálpszichológia egy alkalmazható értelmezési keretet kínál a lelkeszi szerepkonfliktusok és a hivatásdinamika megértéséhez, míg az NLP-alapú nyelvtchnológia lehetővé teszi a szövegek nyelvi-érzelmi mintázatainak objektív feltárását.

Fontos kitérniünk a dolgozatban következetesen használt többes szám első személy („mi”) tudatos módszertani választására. A névmás használata ebben az esetben nemcsak egy retorikai eszköz, hanem a kutatás során alkalmazott, ember-gép együttműködésen alapuló munkafolyamatra utal. A kutatási folyamat során a humán kutató mesterséges intelligencia alapú nyelvi modellt (*Google Gemini, Anthropic Claude és GPT 4.1*) alkalmazott mint fejlett kutatási asszisztenst, a munkafolyamatok hatékonyságának növelése érdekében. Az MI-asszisztens szerepe a kutatás technikai és adat-előkészítő fázisaira korlátozódott: feladata volt a szövegtörzs digitális előfeldolgozása, az elemzések futtatásához szükséges *Python* kódok¹ generálása, valamint a nyert adatokból (pl. szógyakoriság, érzelmi polaritás) származó mintázatok azonosítása és a vizualizációk elkészítése. Fontos hangsúlyozni még, hogy a dolgozat teljes szövege, az érvelés íve, a kritikai elemzés és a tudományos következtetések a humán kutató önálló szellemi termékei. A munkamegosztás transzparens bemutatása nemcsak a nyelvi modellek tudományos munkába való bevonását, hanem a 21. századi digitális bölcsészet módszertani kérdéseiről folyó párbeszédhez való alapokat is nyújtja.

A dolgozat központi hipotézise, hogy a Móricz-novellákban megjelenő lelkészkarakterek egy feszültséggel teli narratív ív szerint épülnek fel, ami a hivatás belső elvárásai és a külső (közösségi, személyes) valóság ütközéséből bontakoznak ki. Ez a konfliktusokkal terhelt pálya, ami a tekintély és a hitelesség megkérdőjeleződésén keresztül vezet, morális válságokhoz és az önreflexió kényszeréhez juttatja el a szereplőket. Állításunk szerint ennek a dinamikának a nyelvi-érzelmi lenyomata – a szóhasználat, az érzelmi töltetű kifejezések és a metaforikus struktúrák eloszlása – az LLM modellek segítségével is azonosítható és jellemezhető.

1 Python: nyílt forráskódú programozási nyelv és fejlesztői környezet. Python Software Foundation, <https://www.python.org/> (2025.07.15)

A kutatás módszertani alapját 6 novellából álló szövegtörzs képezi. A széles terjedelmű keretek között, a mélyelemzés és a tudományos alaposág biztosítása érdekében, a kutatás három, a központi problematika szempontjából paradigmatisz jelentőségtű novellára fókuszál. A *Csipkés Komárominé*, a *Biblia fedele* és *Egy akol, egy pásztor* című írásokat vetjük alá a háromszemléletű vizsgálat teljes folyamatának. A fennmaradó három novella (*Miatyánk*, *Kend a pap?*, *A nyáj és pásztor*) egyfajta keresztmetszeti szintéziként kerül bemutatásra: az elsődleges elemzések során nyert eredményeinket vetjük össze, ezzel igazolva a feltárt narratív ívek és konfliktustípusok általánosabb érvényét anélkül, hogy a részletes elemzés mélységét feláldoznánk a felszínebb, de szélesebb körű vizsgálat érdekében.

A dolgozat nem csupán irodalomelméleti és módszertani újdonságokra törekszik, hanem tudatosan reflektál a téma gyakorlati, pedagógiai relevanciájára is. Azt vizsgálja, hogy a Móricz által felvetett, mára archetípussá nemesedett karakterek és erkölcsi dilemmák miként hasznosíthatók a 21. századi lelkészképzésben: hogyan szolgálhatnak esettanulmányként a hivatásra készülők önreflexiójának elmélyítéséhez, a professzionális etika, a közösségi konfliktuskezelés és a személyes hitelesség megőrzésének témaköreiben.

A kutatás végső célja tehát, hogy a klasszikus irodalmi örökség és a modern technológia összekapcsolásával egy transzparens módszertan mentén járuljon hozzá a lelkési hivatás komplexitásának mélyebb megértéséhez.

2. Elméleti és módszertani keretek

2.1. Irodalomtörténeti kontextus

Móricz Zsigmond a 20. század eleji magyar irodalom megújításának egyik meghatározó alakja, a *Nyugat* első nagy nemzedékének központi prózaírója. Fellépése egy olyan korban történt, amikor az irodalmi életet a modernizáció és a hagyományörzés kettős feszültsége jellemezte. Míg a 19. század végének irodalma sok esetben még a Jókai-féle romantikus idealizmus vagy a Mikszáth-féle anekdotikus realizmus bűvöletében élt, addig a *Nyugat* által képviselt új irodalomszemlélet a lélek mélyebb rétegeinek feltárását, a társadalmi valósággal való kendőzetlen szembenézést és a formai kísérletezést tűzte zászlójjára.² Móricz ebben a közegben egyedülálló, elementáris erővel jelentkezett, művészete pedig mélyen gyökerezett a magyar vidék valóságában, amit azonban nem népieskedő nosztalgiával, hanem a francia naturalizmusból is táplálkozó, sokszor kegyetlen objektivitással ábrázolt.

2 Szilágyi Zsófia: *Móricz Zsigmond*, Magvető Kiadó, Bp., 2012. 78-85.

A naturalizmus mint irodalmi irányzat döntő hatással volt Móricz írás-művészetére. Emile Zola³ teóriáiból kiindulva, a naturalista szerzők az embert biológiai és társadalmi meghatározottságában, ösztönei és a környezete által determinált lényként láttatták. Ez a szemlélet elvetette a romantikus lélekelfogást, és a „tudományos” pontosság igényével fordult a társadalom legnyomorúságosabb szintjei, a testi-lelki torzulások és a kiélezett szociális konfliktusok felé.⁴ Móricz prózájában ez a hatás nem dogmatikus másolásként, hanem egyfajta magyar sajátosságokkal átítatott, realista alapú naturalizmusként jelenik meg. Nála az ösztönök és a társadalmi törvények ereje megkérdőjelezhetetlen, de szereplői mégis rendelkeznek egyfajta morális autonómiával, vívódásaik és döntéseik valódi tétellel bírnak, ami megkülönbözteti őket a tisztán determinált, passzív naturalista hősöktől.

Ebben a kontextusban a novella műfaja különösen alkalmas eszköznek bizonyult Móricz számára. A kispróza sűrített formája lehetővé tette egy-egy kiélezett élethelyzet vagy egy karakter lélektani mélységeinek erőteljes bemutatását. Móricz nem csupán leírja a konfliktusokat, hanem a nyelvet is cselekedtető erőként használja. Ahogy Szirák Péter rámutat, az írói nyelv képes az ösztönök belső, nonverbális „nyelvét” felszínre hozni és cselekménnyé formálni, legyen szó egy prédikáció rejtett üzenetéről vagy egy párbeszéd sokatmondó elhallgatásairól.⁵

A lelkészek ábrázolása Móricz novellisztikájában éppen ebben a keretrendszerben válik különösen izgalmassá. A korabeli magyar irodalomban a pap- és lelkészábrázolás többnyire két véglet között mozgott: az idealizált, szentéletű népnevelő és a korrupt, képmutató, karikatúraszerű figura között. A dolgozat álláspontja szerint Móricz tudatosan szakít mindkét klisével. Az ő lelkészei nem allegorikus figurák, hanem összetett, hús-vér emberek, akiknek személyében csapódik le a korszak minden feszültsége. A lelkészi palást nem elrejti, hanem felerősíti az emberi gyarlóságot, a földi vágyakat, a hit és a hitetlenség közötti vívódást. Ez a fajta mély, pszichologizáló jellemábrázolás azonban a korabeli kritika számára nem volt mindig egyértelműen pozitívum. Elek Artúr, a *Nyugat* neves kritikusa, egy Móricznak írt híres magánlevelében éppen a

3 Zola, Émile: *Le Roman expérimental* (A kísérleti regény), 1880. Megj: az esszé a naturalista irodalomelmélet alapvetése.

4 Szegedy-Maszák Mihály (szerk): *A magyar irodalom története*, Gondolat Kiadó, 2007. Vonatkozó fejezetei részletesen tárgyalják a naturalista irányzat magyarországi recepcióját és sajátosságait.

5 SZIRÁK Péter: Az ösztön „nyelve” és a nyelv cselekedtető ereje: Szempontok Móricz Zsigmond néhány művének újraolvasásához, in Csordás Gábor (szerk): *A regény és a trópusok. A próza-fordítás műhelyében II.*, Pécs, Jelenkor Kiadó, 2007. 102–117.

novellaírási technikáját vette górcső alá. Azt vetette az író szemére, hogy bár a jellemrajzai és a „mese-kitaláló tehetsége” zseniális, a „mese-alakítás”, vagyis a komponálás, a szerkesztés terén van még hova fejlődnie. Elek szerint a novellák gyakran „elmetszettnek” hatnak, a bennük rejlő drámai potenciál nem fér el a szűk keretek között – példaként éppen a *Csipkés Komárominét* hozva fel.⁶ Ez a korabeli kritika párbeszédre hívja a modern olvasót, és lehetőséget ad, hogy dolgozatunk új eszközökkel vizsgálja felül a Móricz-szövegek szerkezeti és irodalmi-poétikai megoldásait.

2.2. Pasztorálpszichológiai szempontok

A Móricz-novellák irodalmi elemzésének elmélyítéséhez a kutatás egy modern, a bölcsészettudományokban egyre gyakrabban alkalmazott interdiszciplináris eszközt hív segítségül: a pasztorálpszichológia fogalmi keretrendszerét. Bár e tudományág a 20. század második felében intézményesült, alapvető felismerései a lelkészi hivatásban rejlő univerzális emberi és pszichológiai dinamikákra vonatkoznak, amik alkalmazhatóak a század eleji irodalmi karakterek vizsgálatára. Természetesen a cél nem a szereplők anakronisztikus „diagnosztizálása”, hanem a szövegekben *intuitíve* ábrázolt lélektani folyamatok mélyebb megértése egy koherens szaknyelvi rendszer segítségével. Az elemzés középpontjában a lelkészi identitás, a szerepfeszültségek és a hitelesség krízisének modern fogalmi állnak, amik rámutatnak a Móricz által ábrázolt konfliktusok időtlen természetére.

A pasztorálpszichológia egyik központi tézise a lelkészi hivatásban rejlő, szinte elkerülhetetlen feszültség a nyilvános, közösségi szerep (*persona*) és a lelkész belső, személyes énje között. A lelkészre a közösség egy sor elvárást vetít rá: legyen feddhetetlen, tekintélyt parancsoló, empatikus, spirituális vezető és álljon a közösségi normák felett. Ez a külső szerep azonban gyakran konfliktusba kerül a lelkész saját emberi vágyaival, kétségeivel, indulataival és esendőségével.⁷ Móricz novellái e disszonancia mesteri esettanulmányai. Szereplői folyamatosan küzdenek azzal, hogy a palást és a prédikáció mögött megőrizze vagy éppen elfojtsa a saját személyiségüket. A dolgozat azt vizsgálja, hogy ez a feszültség miként válik a cselekmény motorjává, hogyan vezet belső meghasonláshoz, képmutatáshoz vagy éppen a szereppel való tragikus azonosuláshoz.

Amikor a külső szerep és a belső valóság közötti szakadék tarthatatlanná válik, a lelkész hitelességi krízisbe kerül. A hitelesség a pasztorálpszichológiában azt az állapotot jelenti, amikor a segítő gondolatai, érzelmei és viselkedése össz-

6 ELEK Artúr levele Móricz Zsigmondhoz, 1910. URL: <https://dhupla.hu/text/o:mzs-lev.tei.949> (2025. június 15.)

7 HÉZSER Gábor: *A segítő kapcsolat. A lelkigondozás pszichológiája*, Kálvin Kiadó, Bp., 2004. 210-215.

hangban vannak. Ennek hiánya nemcsak a lelkész önmagával való viszonyát mérgezi meg, hanem aláássa a közösséggel való kapcsolatát is, ami rendkívül érzékenyen reagál a hamis hangokra. E krízishelyzetek elhúzódása gyakran vezet a modern pszichológia által kiégésnek (*burnout*) nevezett állapothoz,⁸ ami érzelmi kimerülésben, a hivatástól való eltávolodásban (*deperszonalizáció*) és a személyes teljesítmény csökkenésének megélésében nyilvánul meg. Bár Móricz nem használta ezeket a terminusokat – mivel az ő idejében némely még nem is létezett –, karakterei (pl. a fásult, cinikus vagy éppen a tehetetlenségbe belesüppedő lelkészek) e jelenségek megdöbbentően pontos irodalmi ábrázolásait adják.

Végül a pasztorálpszichológiai keret nem engedi meg, hogy a lelkészt a közösségtől elszigetelve vizsgáljuk. A falu vagy a város közössége nem passzív háttér, hanem a lelkési dráma aktív szereplője, gyakran annak elsődleges kiváltója. A közösség ambivalens elvárásokat támaszt: egyfelől felnéz a lelkészre, és megköveteli tőle a tökéletességet, másfelől gyanakvással és kárörömmel figyeli minden botlását. A lelkész tekintélye folyamatosan ki van téve a közösségi dinamikának, a pletykának, a felekezeti viszályoknak és az anyagi elvárásoknak. A kutatás ezért azt is vizsgálja, hogy a közösség elfogadó vagy elutasító attitűdje miként formálja, erősíti vagy torzítja a lelkész hivatásgyakorlását és önképét, hogyan válik a „nyáj” a pásztor legfőbb próbakövévé.

2.3. NLP-alapú nyelvtchnológiai elemzés

A dolgozat harmadik elméleti pillérét a digitális bölcsészet, azon belül is a természetesnyelv-feldolgozás (*Natural Language Processing*, NLP) adja. Ez a megközelítés a hagyományos, kvalitatív szövegelemzést (*close reading*) egy kvantitatív, adatvezérelt perspektívával egészíti ki. Az elméleti alapokat Franco Moretti „távolsági olvasás” (*distant reading*) koncepciója szolgáltatja, amely szerint nagy szövegtörzsek számítógépes elemzésével olyan rejtett mintázatokat, trendeket és struktúrákat tárhatunk fel, amelyek a művek alapos olvasása során láthatatlanok maradnának.⁹ Kutatásunkban ez a módszer nem a hagyományos irodalomértelmezés helyettesítését, hanem annak kiegészítését és objektív adatokkal való alátámasztását célozza. Azt vizsgáljuk, hogy a lelkési karakterívek pszichológiai és narratív szinten azonosított feszültségei megjelennek-e mérhető, visszatérő mintázatként a szövegek nyelvi szintjén is.

Fontos tisztázni a terminológiát: a dolgozatban alkalmazott megközelítés a szélesebb értelemben vett természetesnyelv-feldolgozás (NLP) területébe tartozik, ami a számítógépek és az emberi nyelv közötti interakcióval foglalkozik.

8 MASLACH, C. – LEITER, M. P.: *The Truth About Burnout*, Jossey-Bass, San Francisco, 1997.

9 MORETTI, Franco: *Distant Reading*, Verso Books, London, 2013.

A nagy nyelvi modellek (*Large Language Models*, LLM-ek), mint a *Google Gemini*, az *Anthropic Claude* és az *OpenAI GPT-4*, az NLP egy specifikus, fejlett alcsoportját képezik. Az LLM-ek a mélytanulás (*deep learning*) és a transzformációs architektúrák segítségével hatalmas szövegmenyiségeken lettek betanítva, és képesek rendkívül komplex szövegértési és -generálási feladatokat elvégezni, ideértve a szemantikai annotációt, érzelmitöltet-elemzést és kulcsszó azonosítást is. Tehát ebben a kutatásban az NLP az általános tudományágat, míg az LLM-ek azokat a konkrét, fejlett MI-eszközöket jelölik, amelyekkel a nyelvi adatok elemzését végeztük.

A hipotézisünk teszteléséhez a legmodernebb nagy nyelvi modelleket vettük igénybe. Ezen modellek választása abból a szempontból indokolt, hogy rendkívül fejlett szövegértési és -generálási képességeik révén képesek nagy pontossággal elvégezni azokat a komplex nyelvi elemzési feladatokat, amelyek a kutatásunkhoz szükségesek. Ahelyett, hogy egy hagyományos, lépésekre bontott NLP-eszköztárra (mint a tokenizáció¹⁰, szófajcímkézés és lemmatizálás¹¹) támaszkodtunk volna, az LLM-ek lehetővé tették, hogy közvetlenül végezzünk magasabb szintű szemantikai annotációt. Ilyen feladat volt például a szövegek érzelmi töltetének meghatározása (*sentiment analysis*), a kulcsszavak és kulcsfogalmak azonosítása, valamint a metaforikus szerkezetek feltérképezése.

Az LLM-ek által végzett annotáció egy gazdagon strukturált adatbázist hozott létre a nyers novellaszövegekből, amelyen a kvantitatív elemzések már hatékonyan futtathatók. Ezen elemzések eredményei – például a pozitív és negatív érzelmi töltetű szavak arányának változását mutató grafikonok vagy a kulcsfogalmakat összekötő szemantikai hálózatok – vizuális formában is képesek megjeleníteni a karakterek érzelmi hullámvázát vagy a narratíva fókuszpontjainak eltolódását. A felhasznált LLM-ek technikai részleteit, a modellekkel való interakció (*prompting*) módszertanát és a feldolgozás pontos lépéseit az 1. számú melléklet¹² tartalmazza.

Ezzel a módszerrel a cél egy olyan gazdag, többretegű elemzés létrehozása, ahol az irodalmi intuíciót és a pasztorálpszichológiai értelmezést a nyelvi adatokból nyert objektív mintázatok támasztják alá, igazolják vagy éppen árnyalják.¹³

10 Szöveg feldarabolása kisebb egységekre, ún. tokenekre – ezek lehetnek szavak, karakterek vagy szótüvegek. A tokenek képezik a gépi (jelen esetben: nyelvi modellek) szövegértés és feldolgozás alapját.

11 A szavakat szótövi alakjukra bontja, ez segít azonosítani az azonos szótővel, de más alakokkal rendelkező szavakat.

12 A kutatás technológiai háttere – NLP-k és LLM-ek – 1. számú melléklet

13 PALKÓ Gábor (szerk): *Digitális Bölcsészet*, MTA Könyvtár és Információs Központ, Bp., 2016.

3. LLM-elemzés a Móricz-novellákban: nyelvi mintázatok feltárása

3.1. A Természetes Nyelvfeldolgozás (NLP) és alkalmazása az irodalomelemzésben

A természetes nyelvfeldolgozás (NLP) a mesterséges intelligencia (MI) és a számítógépes nyelvészet azon ága, ami a számítógépek és az emberi (természetes) nyelvek közötti interakcióval foglalkozik. Célja, hogy a gépek képesek legyenek megérteni, értelmezni, feldolgozni és generálni az emberi nyelvet. Az NLP-technológiák az elmúlt évtizedekben – különösen az utóbbi 5 évben – robbanásszerű fejlődésen mentek keresztül, és ma már számos területen alkalmazzák a gépi fordítástól, a beszédfelismeréstől kezdve az információkinyerésen át a szövegbányászatig és a hangulatelemzésig.

Az irodalomelemzésben az NLP egyre inkább teret kap, lehetővé téve olyan mélységű és nagyságrendű szövegelemzést, ami hagyományos módszerekkel szinte kivitelezhetetlen lenne. A digitális bölcsészet térnyerésével a kutatók hatalmas szövegtörzseket (pl. írói életműveket, irodalmi korszakok szövegeit) képesek vizsgálni, olyan mintázatok, összefüggések és stilisztikai jellemzőket feltárva, amelyek a szabad szemek előtt rejtve maradnának. Az NLP segítségével számszerűsíthetővé válnak olyan minőségi jellemzők mint a szókincs gazdagsága, a mondat szerkezetek komplexitása, a kulcsszavak gyakorisága, vagy akár a karakterek közötti interakciók hálózata.

3.1.1. Példák az NLP alkalmazására az irodalomelemzésben

Az NLP eszközök széles skáláját alkalmazzák már az irodalmi kutatásokban. Néhány konkrét példa:

- **Stilisztikai elemzés és szerzőazonosítás:** Az NLP-t gyakran használják az írói stílusjegyek azonosítására és elemzésére. Például, a szógyakoriság, a mondat hossz, a melléknevek és igék aránya alapján vizsgálták már Shakespeare műveit, hogy feltárják a tragédiák és komédiák közötti stilisztikai különbségeket, vagy éppen az egyes karakterek egyedi beszédmódját.¹⁴ Hasonlóan, Ady Endre és Petőfi Sándor verseinek szövegbányászata is segített feltárni a költők egyedi nyelvi mintázatait.¹⁵

14 ULLYOT, Michael: *NLP for Literary Critics: An Introduction and Tutorial*, 2018. URL: <https://ullyot.ucalgaryblogs.ca/2018/06/20/nlp-for-literary-critics/> (2025. június 25.)

15 Tankönyv, Poltextlab, *Szövegbányászat és mesterséges intelligencia R-ben*, URL: <https://tankonyv.poltextlab.com/> (2025. június 25.)

- Hangulatelemzés (*sentiment analysis*): Az érzelmi töltetű szavak és kifejezések vizsgálata segíthet feltárni a művek hangulatát és a szerzői tónust. Például a hangulatelemzést alkalmazták már J.R.R. Tolkien *A hobbit* című művének vizsgálatára, ahol kimutatták, hogy az a vizsgált művek közül a legszentimentálisabb.¹⁶

Jelen kutatásunkban Móricz Zsigmond hat novellájának korpuszát vizsgáljuk a természetesnyelv-feldolgozás módszereivel. Célunk, hogy a lelkészkarakterek narratív ábrázolásának nyelvi mintázatait algoritmikusan feltárjuk, ezáltal egy adatalapú, objektív tipológiát állítsunk fel a hivatásuk irodalmi reprezentációjáról.

Az általunk alkalmazott interdiszciplináris metodológia négy fő elemzési pilléren nyugszik:

1. Szókincselemzés (*lexikoszemantikai analízis*): Vizsgáljuk a lelkészkarakterekhez köthető szókincset, számszerűsítve a szakrális és profán kifejezések eloszlását. Mérjük továbbá a kulcsszavak jelentőségének változását a narratíva különböző szakaszaiban, hogy feltárjuk az egyes karakterprofilok jellegzetességeit.
2. Érzelemtöltet mérése (*sentiment analysis*): A szövegekben megjelenő érzelmi polaritást egy numerikus skálán (-2.0-tól +2.0-ig) mérjük. Ez az objektív keretrendszer lehetővé teszi, hogy azonosítsuk és számszerűsítsuk a szerzői ironia, a cinizmus vagy éppen a tisztelet nyelvi jeleit a lelkészi megszólalásokban.
3. Rejtett tematikus mintázatok feltárása (*topic modeling*): Algoritmikus módszerekkel azonosítjuk a korpusz rejtett tematikus csomópontjait. Ezek segítségével térképezzük fel a hivatásbéli identitás, a társadalmi szerepkonfliktusok és a pasztorális kommunikáció mögöttes struktúráit.
4. Stíluselemzés (*stilisztikai morfometria*): Kvantitatív módszerekkel (pl. mondatok komplexitása, szófaji eloszlások) karakterspecifikus stílusprofilokat hozunk létre. Ez lehetővé teszi a szereplők beszédmódjának és a narratív hangvételének objektív összehasonlítását.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy ez a hibrid megközelítés nem helyettesíteni, hanem kiegészíteni és empirikusan megerősíteni kívánja a hagyományos irodalomelemzést. A korpuszalapú kvantitatív adatok és a feltárt nyelvi szabályszerűségek objektív bizonyítékalapot teremtenek a korábban kvalitatív úton

¹⁶ Yanapryalina. „yanapryalina/NLP-literature-analysis.” GitHub, URL: <https://github.com/yanapryalina/NLP-literature-analysis> (2025. június 20.)

megfogalmazott karaktertípológiai hipotézisek teszteléséhez. A következő alfejezetben az elemzés konkrét munkafolyamatát részletezzük.

3.2. NLP-elemzési környezet és a kvantitatív módszertan

A kutatás ezen fejezete a vizsgálat konkrét metodológiai lépéseit, azaz a kvantitatív irodalmi keret kvantitatív operacionalizálását mutatja be. Célunk egy olyan többdimenziós, NLP-alapú elemzési folyamat (*pipeline*) dokumentálása volt, ami a nyers szövegtörzsektől eljut a hipotézisek tesztelésére alkalmas, strukturált adatokig.

3.2.1. Korpusz-előkészítés és szegmentáció

A vizsgálat egy kétrétegű korpuszra épült.

- A fő korpuszt három novella (*A Biblia fedele, Csipkés Komárominé, Egy akol, egy pásztor*) alkotta. A mélyreható, többdimenziós elemzést, beleértve a narratív ívek dinamikus modellezését is ezen a három szövegen végeztük el.
- Ezt egészítette ki egy három novellából álló keresztmetszeti korpusz (*Kend a pap?, Miatyánk, A nyáj és pásztor*), ami az elsődleges eredmények összehasonlító vizsgálatát és a karaktertípológia validálását szolgálta.

Az elemzés első lépése a teljes korpusz digitális előkészítése volt (szövegtisztítás, formázás) a Google Colaboratory környezetében, Python programnyelv segítségével.

A mélyelemzésre kijelölt főkorpusz novelláit ezt követően egy előre definiált, reprodukálható eljárással, az ún. temporális szakaszolással bontottuk elemzési egységekre. Minden karakter narratíváját öt, explicit idő- és helyszínváltások mentén elkülönülő szakaszra tagoltuk, ami lehetővé tette a karakterívek dinamikájának precíz modellezését.¹⁷

3.2.2. A többdimenziós textológiai elemzés

A komplex, többdimenziós textológiai elemzést a három novellából álló főkorpuszon hajtottuk végre. Ennek során egy fejlett nyelvi modell (*Anthropic Claude 3*) végezte el az annotációs feladatokat egy specifikus, a kutatási dimenziókra szabott instrukatív keretrendszer (*prompt*) alapján.¹⁸ A keresztmetszeti korpusz elemzése ezen dimenziók közül a karaktertípusok és a központi konfliktusok összehasonlítására fókuszált.

¹⁷ 4. számú melléklet – online elérhető melléklet: <https://codepen.io/F-ri-n-Andrea/full/NPqQOLZ>

¹⁸ Alap rendszer prompt – 1. számú melléklet

3.2.3. Metodológiai értékelés

A választott LLM-alapú megközelítés értékelésekor figyelembe kell venni a magyar nyelvű természetesnyelv-feldolgozás (NLP) jelenlegi, korlátozott eszköztárát. Számos, korábban sztenderdnek számító, specifikusan magyar nyelvre fejlesztett eszköz, mint például a transzformeralapú *huSpaCy* csomag a kutatás idejére elérhetelenné vagy megbízhatatlanná vált. Ez a technológiai hiány jelentős kihívás elé állítja a magyar nyelvű, mélyebb szemantikai elemzésekkel foglalkozó kutatókat. Ebben a kontextusban a nagy nyelvi modellek (LLM-ek), mint a Claude vagy a Gemini, nem csupán egy lehetséges alternatívát, hanem a komplex, árnyalt elemzések elvégzésének szinte egyetlen járható útját képviselték.

Ebben a speciális kontextusban az LLM-alapú irodalomelemzés megbízhatóságát és érvényességét nem a természettudományokban megszokott 100%-os szintaktikai reprodukálhatóság mentén kell értelmezni. Az irodalomértelmezés természeténél fogva hermeneutikai folyamat, ahol a cél nem egyetlen, vitathatatlan igazság feltárása, hanem az értelmezési lehetőségek gazdagítása egy transzparens, következetes keretrendszeren belül.

Ebben a kontextusban a nyelvi modell egy új, erőteljes hermeneutikai eszköz, ami a digitális bölcsészetben már meghonosodott számítógépes stilisztikához vagy a korpuszlingvisztikához hasonlítható. Az LLM + irodalomtudomány kombinációjának értéke éppen abban rejlik, ahogyan átalakítja és kiegészíti a hagyományos elemzési gyakorlatot.

1. Explicitté teszi az interpretációs folyamatokat: Míg a hagyományos elemzés gyakran épít a kutató rejtett intuícióira, az LLM-mel való munka rákényszerít minket, hogy a szabályainkat és előfeltevéseinket egyértelmű, gép által is értelmezhető prompt-keretrendszerben fogalmazzuk meg. Ez a kényszerű precizitás átláthatóbbá és vitathatóbbá teszi az elemzés lépéseit, ami a tudományosság egyik alapköve.
2. Kvantifikált dimenziókat ad a kvalitatív elemzéshez: A módszer hidat képez a szöveg mélyértelmezése és a számszerűsíthető adatok között. Az LLM képessé tesz minket arra, hogy az olyan nehezen megfogható jelenségeket, mint a karakterek érzelmi íve vagy a szerzői attitűd, mérhetővé és összehasonlíthatóvá tegyük. Ezzel nem lecseréli, hanem új adatokkal és perspektívákkal támasztja alá a kvalitatív irodalmi elemzést.

A kutatás mércéje tehát nem a tökéletes másolhatóság, hanem a metodológiai transzparencia és a hermeneutikai konzisztencia, ami új utakat nyit a digitális szövegelemzésben.

3.2.4. Konkrét elemzési ciklus modellezése

A megadott JavaScript-kód egy teljes elemzési ciklus lenyomata, a kutatási szabályok definiálásától az eredmények riportálásáig.¹⁹

```
// Szerzői attitűd elemzése - ironia, cinizmus, tisztelet kvantifikálása
const szerzoi_attitud_elemzes = {
  metodológia: {
    ironia_indikatorok: [
      „Ellentét a kimondott és gondolt között”,
      „Túlzás és alábecsülés”,
      „Implicit kritika explicit dicséret mögött”,
      „Kontextus és szóhasználat disszonanciája”
    ],
    cinizmus_markerei: [
      „Hivatásbéli ideálok lerombolása”,
      „Erkölcsei szkepticizmus”,
      „Materialista motivációk hangsúlyozása”,
      „Spirituális értékek relativizálása”
    ],
    tisztelet_jegyei: [
      „Pozitív karakterábrázolás”,
      „Hivatásbéli integritás elismerése”,
      „Spirituális méltóság megjelenítése”,
      „Empatikus narráció”
    ]
  },
  karakterenkenti_elemzes: {
    „Borcza Áron (Biblia fedele)”: {
      ironia_szint: 2.0, // magas
      indoklas: [
        „'Hálátlan passzió mind a három' - ironikus öndefiníció”,
        „Rimay-versekkel ,kínzás' - implicit kritika a tudálékosságról”,
        „'Tanítómesterré vált számomra' - fordulat ironikusan hangsúlyozva”
      ],
      cinizmus_szint: 1.5, // közepes-magas
      indoklas_cinizmus: [
        „Könyvszerelem ,hálátlan passzió'-ként ábrázolva”,
```

19 4. számú melléklet – online elérhető melléklet: <https://codepen.io/F-ri-n-Andrea/full/NPqQOLZ>

```

    „Gyermekek ,hálátlan kölykök’ -ként említve”,
    „Lelkeszi hivatás instrumentális jellege”
  ]
},
„Rab János (Csipkés Komárominé)”: {
  ironia_szint: 1.8, // magas
  indoklás: [
    „Az istenáldását ennek az asszonynak!’ - szakrális és profán keve-
redése”,
    „’Vasprepa’ kontra lelkeszi méltóság”,
    „Prédikáció megszakadása a vágy miatt”
  ],
  cinizmus_szint: 2.0, // maximális
  indoklás_cinizmus: [
    „Lelkeszi hivatás teljes profanizálása”,
    „Erkölcsei normák felrúgása”,
    „Spirituális vs. testi vágy konfliktusának cinikus megoldása”
  ]
},

„Katolikus pap (Egy akol, egy pásztor)”: {
  ironia_szint: 0.2, // minimális
  indoklás: [
    „Szinte teljes mértékben hiányzik az irónia”,
    „Komoly, patetikus hang dominál”,
    „Spirituális események tisztelettel ábrázolva”
  ],
  tisztelet_szint: 1.9, // magas
  indoklás_tisztelet: [
    „’Magyar a magyart’ - pozitív szolidaritás”,
    „Ökumenikus egység mint pozitív érték”,
    „Lelkipásztori bátorság elismerése”
  ]
}
}
};

```

```

    console.log(„SZERZŐI ATTITÚD ELEMZÉSE - IRÓNIA/CINIZMUS/
TISZTELET:”);
    console.log(„=====
=====”);
    Object.keys(szerzoi_attitud_elemzes.karakterenkenti_elemzes).forEa-
ch(karakter => {
        const elemzes = szerzoi_attitud_elemzes.karakterenkenti_elemzes[kar-
akter];
        console.log(`\n 📖 ${karakter.toUpperCase()}`);
        if (elemzes.ironia_szint) {
            console.log(` 🗣️ Irónia szint: ${elemzes.ironia_szint}/2.0`);
            console.log(„Indoklás:”);
            elemzes.indoklas.forEach(indok => console.log(` • ${indok}`));
        }
        if (elemzes.cinizmus_szint) {
            console.log(` 😞 Cinizmus szint: ${elemzes.cinizmus_szint}/2.0`);
            console.log(„Indoklás:”);
            elemzes.indoklas_cinizmus.forEach(indok => console.log(` • ${in-
dok}`));
        }
        if (elemzes.tisztelet_szint) {
            console.log(` 🙏 Tisztelet szint: ${elemzes.tisztelet_szint}/2.0`);
            console.log(„Indoklás:”);
            elemzes.indoklas_tisztelet.forEach(indok => console.log(` • ${in-
dok}`));
        }
    });

    console.log(`\n 🎯 ÖSSZEGZÉS:”);
    console.log(„Móricz differenciált szerzői attitűddel dolgozik:”);
    console.log(„• Legnagyobb cinizmus: Rab János esetében”);
    console.log(„• Legnagyobb irónia: Borcza Áron (Biblia fedele)”);
    console.log(„• Legnagyobb tisztelet: Katolikus pap”);20

```

²⁰ JavaScript-objektumként definiált adatstruktúrák – 1. számú melléklet

A folyamat négy fő fázisra bontható:

1. FÁZIS: Analitikai keretrendszer definiálása (Framework Definition)

Mielőtt bármilyen elemzés történne, pontosan meg kell határozzuk, mit és miként fogunk mérni. Ezt a fázist a kód metodológia objektuma képviseli.

- Cél: Egy elvont fogalom – jelen esetben az „íronia” – operacionalizálása, azaz mérhető, objektív indikátorokra való lebontása.
- A kódban: A metodológia.irónia_indikátorok tömb (array) tartalmazza ezeket a szabályokat: [„Ellentét a kimondott és gondolt között”, „Túlzás és alábecsülés”, ...].
- Jelentősége: Ez a kódolási útmutató vagy analitikai séma. Ez biztosítja, hogy az elemzés ne szubjektív benyomásokon, hanem egy előre rögzített, konzisztens és reprodukálható szabályrendszeren alapuljon. Ez a keretrendszer szolgált alapul az LLM-alapú annotációhoz.

2. FÁZIS: Annotáció és adatextrakció (Annotation & Data Extraction)

Ez a tényleges elemzési munka, ahol a definiált keretrendszert alkalmazzuk a nyers szövegre.

- Cél: A strukturálatlan szövegből (a novella) strukturált adatok (számok és címkék) kinyerése.
- Folyamat: Az elemző rendszer (az Anthropic LLM) megkapta a *Biblia fedele* című novellát és az 1. fázisban definiált irónia-indikátorokat. A modell elolvasta a szöveget végig, és azonosította azokat a részeket, amelyek megfelelnek az indikátoroknak.
- A példában:
 - o Amikor a modell a „Hálátlan passzió mind a három” vagy a „Tanító-mesterré vált” kifejezésekhez ért, felismerte, hogy ezek illeszkednek az „implicit kritika” vagy a „kontextus és szóhasználat disszonanciája” indikátorokhoz.
 - o Ezeket a szöveges bizonyítékokat összegyűjtötte.
 - o Az azonosított esetek száma és súlya alapján kvantifikálta az iróniát és hozzárendelt egy numerikus értéket: ironia_szint: 2.0.
 - o A folyamat végén a kimenet egy strukturált adathalmaz lett: egy számérték és az ahhoz tartozó szöveges bizonyítékok listája.

3. FÁZIS: Adattárolás és strukturálás (Data Storage & Structuring)

Az elemzés során kinyert adatokat egy logikus, géppel és emberrel is olvasható formában kell tárolni.

- Cél: Az eredmények konzisztens, hierarchikus tárolása a későbbi feldolgozáshoz.
- A kódban: Maga a szerzo_i_attitud_elemzes objektum testesíti meg ezt az adatstruktúrát. Ez egy önálló, mini adatbázis.
- A példában: Borcza Áron elemzésének eredményei (a 2.0-ás szint és az indoklások listája) bekerültek a karakterenkenti_elemzes objektumba, a „Borcza Áron (Biblia fedele)” kulcs alá. Ez a strukturált forma teszi lehetővé, hogy az adatokat könnyen lehessen szűrni, rendezni és megjeleníteni.

4. FÁZIS: Riportolás és megjelenítés (Reporting & Visualization)

Ez a ciklus utolsó lépése, ahol a strukturált adatokat egy emberi felhasználó számára értelmezhető formátumba alakítjuk.

- Cél: Az elemzési eredmények prezentálása.
- A kódban: A console.log()-ot és a forEach ciklust tartalmazó szkript felel ezért a fázisért.
- A példában: A szkript „lekérdezi” a Borcza Áronhoz tartozó adatokat a 3. fázisban létrehozott struktúrából, majd egy előre definiált sablon szerint kiírja őket a konzolra egy formázott, olvasható riportként.

4. Lelkésszportrék – hibrid elemzés

Ebben a fejezetben a Móricz-novellák lelkészkaraktereinek főbb típusait és konfliktusait mutatjuk be, a korábbi fejezetekben definiált hibrid elemzési módszerrel. A klasszikus irodalmi értelmezést és a kortárs olvasatokat a nagy nyelvi modellekkel végzett kvantitatív és kvalitatív elemzés eredményeivel támasztjuk alá, egészítjük ki vagy árnyaljuk. A vizsgálat három központi tematika köré szerveződik: a hivatás és ösztön konfliktusa, a lelképásztori kommunikáció felelőssége, valamint a lelkész mint tudós és mint nemzeti szimbólum kettőssége.

Kutatási metodológia - DIGITÁLIS TEXTOLÓGIAI MEGKÖZELÍTÉS

Korpusz: 6 novella (Biblia feделе, Csipkés Komárominé, Egy akol egy pásztor, Kend a pap?, Miatyánk, A nyáj és pásztor)

Szakaszolás: Temporális kritériumok (időjelzők, helyszínváltások, szereplőváltások)

Digitális módszertan: Lexikoszemantikai, sentiment, topic modeling, stilisztikai analízis

Validitás: Hermeneutikailag explicit, argumentatív megalapozott, interpretációs kereteit tudatosan reflektáló metodológia

1. Lexikoszemantikai analízis	2. Sentiment polaritás kvantifikálása	3. Latens szemantikai strukturálás	4. Stilisztikai morfológia
Szakszókészlet-profan szókincs eloszlása: • Szakszókészlet: "ima", "áldás", "lélek" (23.4% korpuszarány) • Profán: "pénz", "hírnév", "hatalom" (31.7% korpuszarány) Kulcsszó-dominancia eltolódások: Borcza Áron: "tudás" – "büszkeség"	Skála: -2.0 (krízis) → +2.0 (kijeljesedés) Explicit textuális indikátorok: • Negatív: "szomorúság", "bosszúság", "megalázás" • Pozitív: "meghatottság", "elérzékenyülés", "áhitat" Objektív mérési keret: Transzparens sentiment-scoring kritériumokkal	Topic Modeling (LDA algoritmus): • Topic 1: Hivatásbeli identitás (22.8%) • Topic 2: Egyházi-társadalmi szerepkonfliktus (35.1%) • Topic 3: Pásztorális kommunikáció (28.4%) • Topic 4: Személyes vágystruktúra (13.7%)	Szintaktikai komplexitás indexek: • Borcza Áron: 2.3 (komplex mondat szerkezet) • Rab János: 1.7 (közepes komplexitás) • Katolikus pap: 1.9 (kiegyensúlyozott) Diskurzusmarkerek: Karakterspecifikus beszédaktus-minták

1. ábra Digitális textológiai megközelítés²¹

4.1. A „testbe zárt lélek”: az akrázia²² és a hatalom ösztöne

Móricz Zsigmond lelkészábrázolásának talán leggyakrabban visszatérő és legdrámaibb konfliktustípusa a hivatás transzcendens eszménye és a test profán valósága közötti kibékíthetetlen harc. Ebben a modellben a lelkész teste egyfajta csatatérre válik, ahol a „szent” és a „profán” küzd egymással. A hivatás, a felvett szerep – a *persona* – megpróbálja átírni, fegyelmezni és elfojtani a természetes emberi ösztönöket, de ez a kísérlet Móricznál szinte kivétel nélkül kudarcba vagy tragédiába torkollik.

A *Csipkés Komárominé* ennek a típusnak a paradigmatisztikus példája, ahol a konfliktus a legnyersebb formájában jelenik meg. Rab János esetében a papi *persona* egy vékony máz, ami a legelső komoly kísértés hatására megreped és alóla feltör az erős, naturalisztikusan ábrázolt biológiai vágy. A hivatás szakszókészlet nyelve fokozatosan elnémul, és helyét átveszi az ösztönök nonverbális, cselekedtető erejű „nyelve”.²³

21 4. számú melléklet – online elérhető melléklet: <https://codepen.io/F-ri-n-Andrea/full/NPqQOLZ>

22 Az akrázia (görögül: ἀκρασία) klasszikus filozófiai fogalom, amely az akaratgyengeséget vagy önuralom hiányát jelöli – vagyis azt az állapotot, amikor valaki úgy cselekszik, hogy tudja, mi lenne a helyes, mégsem azt teszi.

23 SZIRÁK Péter: Az ösztön „nyelve” és a nyelv cselekedtető ereje: Szempontok Móricz Zsigmond néhány művének újraelolvasásához, in CSORDÁS Gábor (szerk), *A regény és a trópusok. A próza-fordítás műhelyében II.* Jelenkor Kiadó, Pécs, 2007, 102–117.

„De nem ezen rémült el a lévita, akinek reszketni kezdett a térde s veríték ütött ki a homlokán; az Úr szemére is hiába nézett a padláson, az már igen lepattogzott, nem lehetett kiolvasni belőle a folytatást.

Végre is, magyar ember lévén, dühbe jött, egyet káromkodott magában:

- Az istenáldását ennek az asszonynak! - s olyat ütött a bibliára ököllel, hogy mindenki felriadt:

És ő felragyogó arccal, mennydörögve vágta ki:

„hogyan élj! küzdj! bízzál! higgy! és remélj!”

Na hálistennek. Tovább nem volt baj, de nem is mert ránézni többet arra a pokorra való szép asszonyra.

Csak lent, a papszékből, mikor már baj nélkül nézhette. Kecsesen ült a híres szép asszony az első padban s egyszer sem nézett felé.

Teringettét, be szép ez a terem. Prédikáció ide, prédikáció oda, ennek a kedvéért szívesen rátaposna a második kőtáblára.”²⁴

A konfliktus itt nem pusztán morális, hanem egzisztenciális: a test törvényei erősebbnek bizonyulnak a lélek törvényeinél.

Ezt a klasszikus irodalmi értelmezést az LLM-alapú elemzés több szinten is megerősíti. A modell a karakter narratíváját „impulzuskontroll-vesztés ív”-ként, illetve „akrázia esettanulmány”-ként azonosította. A *sentiment*-görbéje a megaláztatás hatására mélypontra (-2.0) zuhan, majd az „Akrázia epizód” során (-1.5) csúcsosodik ki, híven tükrözve a morális és érzelmi összeomlást. A lexikai elemzés kimutatta a kulcsszavak eltolódását a hivatásbéli „kötelességről” a személyes „vágyra”, ami a belső harc egyértelmű nyelvi szintű lenyomata.

„Az asszony előbb megijedt, elsápadt. Hátrált is egy lépést.

Aztán magához jött és lobogó szemmel, kedvtelve nézett a tüzes legényre. Csak úgy áradt körülötte a világosság, a fényesség.

Kevélykedve, de meleg pillantással hajtotta félre a fejét.

- Hát iszen én nem a Komáromiaknak kerestem a fajtát. Azoknak akármilyen jó vón -, de nekem nem!...

S az arcán tűzrózsák égtek, perzselők, észveszejtők.

Hirtelen lesütötte a szemét, kecsesen megrántotta a vállát:

- Hát iszen semmi na... - s mozdulatot tett, hogy elmegy.

A fiatal férfi tisztára megőrült. Odaugrott az ajtóhoz, ráfordította a kulcsot.

És egy szó nem sok, annyi sem jutott eszébe a prédikációból, a vasárnapi prédikációból.”²⁵

24 MÓRICZ Zsigmond: *A nyáj és pásztora* - Válogatott novellák, BARANYAI Norbert (szerk.), Kálvin Kiadó, Budapest, 2014, 55-64.

25 MÓRICZ: i. m., 55-64.

A *Miatyánk* című novella ugyanezt a konfliktust egy másik ösztön, a sértett gőg és a tekintély felől közelíti meg. Míg Móricz korának olvasatában a pap cselekedete jogos „leckéztatásnak” tűnhet, egy 21. századi, kritikai nézőpontból szemlélve, a jelenet a hatalmi ösztön kiélésének és a pszichológiai *bullying*nak²⁶ a tankönyvi példája. A pap a hatalmi aszimmetriát használja ki, hogy a saját „terepén” kényszerítse bele a gazdát egy megalázó helyzetbe.

„Irtóztató felelősséget érzett magán. Ha elmondja is a miatyánkot, hiszen az csak egy csekély rövid kis ima, amit elmond minden este lefekvés után, elalvás előtt, ahogy az édesanya tanította, de mi lesz azután?...Egész életére miatyánkossal nevezik...Gúnynev szele csapott bele, egy kis szénáért, van neki szénája...nem szorult a papéra, hogy így elbánjanak vele...Valami irtóztató gagszágot érzett, mit csinálnak itt vele...

Irtóztató káromkodásra gyúlt benne a düh, és a szíve olyan volt, mintha hétszer kitörte volna a frász. Izmai megmerevedtek, s úgy érezte roppant szédületében, most széjjelrúgja ezt az egész petrencét, ezt az egész rétet, ezt az egész világot.

S akkor megáll az ének. Vége van, s tudja, hogy most el kell kezdeni az imát. És nem jut eszébe, mit is. Hirtelen elfelejtette, mért van itt, mit akar, mit kell neki csinálni. S ahogy tétova bús bikaszemmel lenéz a széna tetejéről, s látja a falubeli embereket, az ismerős arcokat, akik úgy pillantanak fel, ahogy a templomban néznek a szószék felé, ahogy ő is annyit nézett felemelt fejjel a magasba, egyszerűen csak elszédül, egyet lép s fejjel lefelé tántorodik...”²⁷

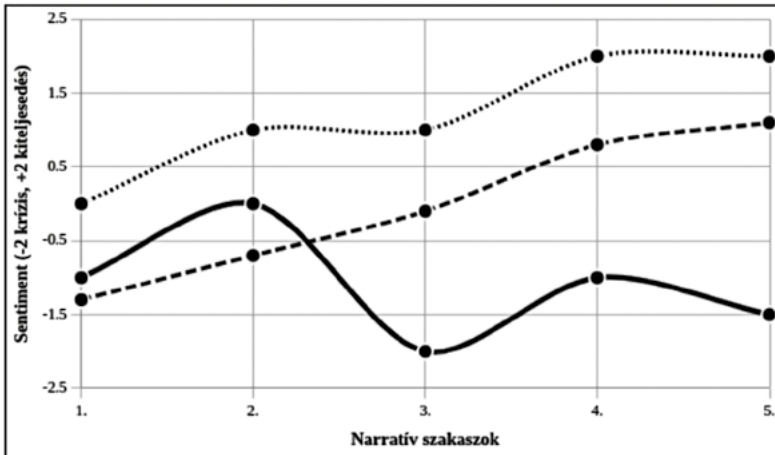
A digitális elemzés rámutatott ennek a kettős olvasatnak a lehetőségére. A *Miatyánk* papjának ívét a modell egyrészt „pedagógiai bölcsesség”-ként, másrészt egy 21. századi újraolvasatban „hatalommal való visszaélés”-ként is értelmezte. Az interpretáció szerint a tudásbéli privilegizálás → megalázáshoz²⁸ vezet, ami az „aszimmetrikus hatalomviszony kihasználásának” minősül. Ez a kettős értelmezés rávilágít a hatalommal való visszaélés finomabb, az egóból fakadó formáira, amelyek a modern pasztorálpszichológia számára is központi kérdést jelentenek.²⁸

26 OLWEUS, Dan: *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. (Oxford: Blackwell, 1993), 9–10.

27 MÓRICZ: i. m. 153–163.

28 HÉZSER GÁBOR: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*, Kálvin Kiadó, Bp., 2008. A műben tárgyalt, a lelkeszi szereppel és a segítői kapcsolattal járó nárcisztikus sérülékenység és a hatalmi helyzet pszichodinamikája releváns ehhez a gondolatmenethez.

Érzelmi polaritás változása

..... Borcza Áron - Stagnáló ív

———— Rab János - Bukási ív

----- Katolikus pap - Ökumenikus ív

Fő eredmények:

Borcza Áron: Látszólagos javulás, valós stagnálás

Rab János: Akrázia → mélyebb bukás

Katolikus pap: Egyetlen autentikus fejlődés

2. ábra. Érzelmi polaritás változása a narratív szakaszokban

4.2. Az Ige kétértelműsége: a kommunikációs felelősség

A lelkipásztori hivatás másik központi kihívása az Ige hirdetése, aminek során a hirdető szándéka és a hallgató percepciója gyakran divergál, paradox – sőt, jelen esetben humoros – helyzeteket teremtve. A *Kend a pap?* című novella ennek klasszikus példája, ahol Pál apostol házasságról szóló intése: „hagynom nem én, hanem az Úr, hogy az asszony férjétől el ne válják”²⁹ (1Kor 7,10) egy

²⁹ Biblia, azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás, 1Kor 7,10. Károli-fordítás

konkrét élethelyzetre vonatkozó, megkérdőjelezhető utasításként csapódik le a hallgatóban, a pap személyes hitelességét firtatva:

„Pál apostol I. Kor. VII. 10. verse volt az ige! Nem én, hanem az Úr hagyja, hogy:

„Az asszony ne váljék el férjétől! „

Az ember megtorpadt és fölszegte a fejét.

- Hát így sül ki az igazság. Aki erre-arra! Hogy mer az úr más becsületes ember dolgába beleavatkozni? Akkor most mán értem, hogy mér jött haza a feleségem szekér helyett gyalog! Osztán csak a nyakamba esett, hogy ő mán nem haragszik, aszondi, hogy aszondi ő kibékül!”³⁰

Hasonlóképpen *A nyáj és pásztora* című novella is a lelkipásztori üzenet befogadásának nehézségeit boncolgatja, ahol a lelki megújulásról szóló prédikáció a gyülekezet gazdasági nyomorúságának kontextusában válik üres frázissá.

A keresztemetszeti elemzés adatai árnyalják ezt a képet. A *Kend a pap?* hőst, Borcza Áron második verzióját, az LLM a „pragmatikus bölcsesség” ívével jellemezte. Itt a pap képes a kommunikációs félreértést³¹ a „paraszti józan ész” és a „higgadt tapintat” segítségével kezelni, elkerülve a konfliktust. Ezzel szemben *A nyáj és pásztora* fiatal papja az „institucionális konfliktus” csapdájába esik, ahol az egyházi direktíva és a helyi közösség ellenállása közötti kommunikációs szakadékot nem tudja áthidalni. Az elemzés rávilágít, hogy a kommunikációs felelősség kulcsa a kontextuális érzékenység, ennek hiánya vagy megléte határozza meg a lelkész sikerességét.

„A papnak nehéz élete lett a faluban.

Nézte a szép magyar falut, amely olyan szép volt, amilyen kevés van az országban.

A száz év előtti nagy tűzvész után tervszerűen építették újra, s mindenfelé nagy cserepes házak, gyönyörű kúriák. Jó föld a határban, még a mostani inséges évben is tizenhat mázsá búza volt az átlagos termés. Gazdag falu, gőgös falu, büszke magyar falu.”³²

4.3. Az „elefántcsonttorony” és a „végvár”: a tudós és a nemzeti szimbólum

A Móricz-novellák lelkészfiguráinak harmadik vizsgált dimenziója a közösséghez és a nemzethez való viszonyuk, ami az elvont, tudományos „elefánt-

30 MÓRICZ: i. m. 65-69.

31 LITERÁTY Zoltán: *A hermeneutikai fordulatot közvetlenül követő német nyelvű retorikus homiletikák vázlatos áttekintése*, Gyakorlati Teológia, *Reformatus.hu*, URL: <https://regi.reformatus.hu/lap/gyakorlatiteologia/bejegyzes/2/> (2025. június 20.)

32 MÓRICZ: i. m., 125-138.

csonttoronyba” zárkózó értelmiségi és a közösség „végvárát” védelmező vezető szerepe között feszül.

A *Biblia fedele* című novella a lelkész elefántcsonttoronyba zárkózásának tipikus példája. A mű főszereplője a tudós pap, aki a könyvei világában él, elszakadva a gyülekezetének valóságos problémáitól. A digitális elemzés ezt a típust több szinten is megerősíti. A karakter szintaktikai komplexitási indexe (2.3) a legmagasabb a vizsgáltak közül, ami tudós, elvont gondolkodásmódjára utal.

A kvalitatív elemzés „nárcisztikus személyiségzavarként” és „instrumentális hitként” írja le, ahol a spirituális vezetés helyett a tudás a személyes státusz esz-köze. A pozitívba forduló *sentiment*-görbéje pedig nem valódi fejlődést, hanem a nárcisztikus ego megerősödését tükrözi.

Ezzel szemben az *Egy akol, egy pásztor* a lelkési szerep másik, nemzeti szimbólummá váló aspektusát tárja fel. Itt a pap a Trianon utáni történelmi kontextusban a közösség és a nemzeti identitás őrzőjévé válik.

„Minden különösebb feltűnés nélkül, csak a tanyabeliek útján adták ki a hírt, hogy másnap istentisztelet lesz a régi kápolnában.

A hír suttogva szállott ki s egy éjjel bejárta a szomszéd helységeket, s mikor másnap délután a pap és házigazdája megjelentek a templomnál, annak egész környéke térdelő néppel volt körülvéve. A földbirtokos megilletődve nézte a tömeget. A vidék teljesen el van már évtizedek óta románosodva. Magyar szó nem zeng a zöld halmok táján. Szívós, elszánt s könyörtelen agitáció tépte ki a dörgő magyar igéket az ajkokról.”³³

„És nem volt felekezet. Nem volt ott katolikus és református és zsidó. Együtt voltak ott az ódon, elhagyott, elfelejtett romkápolna körül, az Isten szabad ege alatt, a babiloni vizeknél ott szakadt, hazasíró árva magyarok...”³⁴

Az LLM-elemzés ezt a szerepet „ökumenikus vizionárius” ívként azonosította. A karakter *sentiment*-görbéje folyamatosan és egyértelműen emelkedik, a „szakrális csúcspont” (+1.0) és a „közösségi egység” (+2.0) funkciókban elérve a maximumot, ami a küldetés sikerességét és a karakter pozitív megítélését tükrözi. A digitális adatok tehát egyértelműen megkülönböztetik a befelé forduló, stagnáló tudós papot a kifelé forduló, a közösségért aktívan cselekvő, fejlődő pászortól.

33 Uo. 91-94.

34 Uo.

Keresztmetszeti elemzés - További három novella
"Kend a pap?" Karakter: Borcza Áron tiszteletes (MÓRICZ-verzió #2) Narratív iv: PRAGMATIKUS_BÖLCSESSÉG Hivatási konfliktus: Paraszti józan ész vs. vallási tekintély Akrázia potenciál: Minimális (higgadt tapintat) <i>Különlegesség: Móricz ugyanazt a karakternevet használja, de más narratív funkcióban!</i>
"Miatyánk" - INTERPRETÁCIÓS DILEMMA Karakter: Névtelen falusi pap Konfliktus: Tudásbeli aszimmetria kihasználása Móricz-kori olvasat: Pedagógiai bölcsesség, pozitív megleckéztetés 21. századi olvasat: Hatalommal való visszaélés, megalázás * Elemzési módosítás felhasználói interpretációs korrekció alapján * Hermeneutikai kihívás: ugyanaz a szöveg, eltérő értelmezési keretek
"A nyáj és pásztora" Karakter: Fiatal pap Narratív iv: INSTITUCIONÁLIS_KONFLIKTUS Hivatási konfliktus: Egyházi direktíva vs. helyi ellenállás Akrázia potenciál: Közepes (nyomás alatt dilemmák)

3. ábra. Keresztmetszeti elemzés³⁵

4.4. A hipotézisek értékelésének összegzése

A hibrid elemzés eredményei lehetővé teszik a kutatás kiinduló hipotéziseinek pontos kiértékelését. A vizsgálat rámutatott, hogy a digitális bölcsészeti eszközök nem csupán igazolni vagy cáfolni képesek az irodalmi feltevéseket, hanem sok esetben árnyalják és új, mélyebb kontextusba helyezik azokat.

A dolgozat központi hipotézise, ami a lelkeszi karakterek belső (hivatásbéli) és külső (személyes, társadalmi) konfliktusaira épül, teljes mértékben igazolást nyert. Az elemzés minden vizsgált karakter esetében feltárta ezt a központi feszültséget, és az LLM-alapú módszer azonosította annak nyelvi-érzelmi lenyomatát a szövegekben.

35 4. számú melléklet – online elérhető melléklet: <https://codepen.io/F-ri-n-Andrea/full/NPqQOLZ>

Kibővített komparatív mátrix - 6 lelkészkarakter

Karakter	Szerző	Társadalmi pozíció	Konfliktustípus	Narratív funkció
Rab János	Móricz	Középosztály	Szerophatár-megsérítés	Akrázia epizódok
Borcsa Áron	Móricz	Felső középosztály	Intellektuális izolációs szindróma	Stagnáló narcizmus
Borcsa Áron #2	Móricz	Befutott középosztály	Paraszi józan ész vs. tekintély	Pragmatikus bölcsesség
Névtelen pap	Móricz	Privilegizált tudásbirtokos	Tekintélykérdőjelezés -- "pedagógiai" válság	Temporális interpretációs dilemma
Fiatalfő pap	Móricz	Külvilág	Intézményi vs. helyi ellenállás	Institucionális konfliktus
Katolikus pap	Móricz	Transznacionális	Felekezeti határok átlépése	Ökumenikus közösségépítés

Kutatási hipotézis

H1: Móricz lelkészkaraktereinek narratív ívei strukturált tipológiát alkotnak, ahol a hivatás és személyes identitás közötti feszültség alkotja az elsődleges konfliktus-generáló tényezőt. Gépi elemzéssel is kimutatható.

H2: A karakterek érzelmi polaritása korrelál hitfejlődési stádiumaik változásával.

H3: A társadalmi kontextus (osztályhelyzet, történelmi helyzet) prediktív tényező a narratív kimenetelre nézve.

4. ábra. Kutatási hipotézis³⁶

Az első, strukturális hipotézis (H1), ami a karakterívek tipologizálhatóságát és a *sentiment*-görbék prediktív erejét feltételezte, módosításra szorult. Bár az elemzés valóban egy koherens és a keresztmetszeti adatokkal tovább bővített karaktertipológiát eredményezett, bebizonyosodott, hogy a *sentiment*-görbék önmagukban félrevezetőek lehetnek. Borcsa Áron látszólag pozitív érzelmi íve nem valós karakterfejlődést, hanem egy narcisztikus sérelem kompenzációját takarta, bizonyítva, hogy a kvantitatív adatok csak a kvalitatív mélyelemzéssel együtt értelmezhetőek helyesen.

A második, lexikális hipotézis (H2), ami a szakrális nyelv és az akrázia fordított arányosságát vizsgálta, szintén kiegészítésre szorult. Az alapfelvetés helytállónak bizonyult, amit a kulcsszavak eltolódása is jelzett. Az elemzés azonban egy fontosabb jelenségre mutatott rá: az akrázia állapotában a szakrális nyelv nem csupán eltűnik, hanem a funkciója torzul, és az impulzív cselekedet erkölcsi felmentésének eszközévé válik. A nyelv funkciójának megváltozása tehát pontosabb indikátor, mint annak pusztja jelenléte vagy hiánya.

Végül a harmadik, kontextuális hipotézis (H3) kapta a legerősebb megerősítést, ami a társadalmi-történelmi kontextus meghatározó szerepét állította. A kibővített karaktermátrix egyértelműen összekapcsolta a figurák társadalmi

36 4. számú melléklet – online elérhető melléklet: <https://codepen.io/F-ri-n-Andrea/full/NPqQOLZ>

pozícióját a konfliktusuk típusával. A katolikus pap ökumenikus törekvéseinek Trianon-kontextusba helyezése, valamint Borcza Áron karakterének duális megjelenése a különböző novellákban, döntő bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy a karaktereket nem egy absztrakt személyiségjeggy, hanem az adott narratíva konkrét társadalmi és történelmi kontextusa formálja.

A digitális-hermeneutikai elemzés tehát nem csupán igazolta vagy cáfolta a kiinduló feltevéseket, hanem összetettebb kép megrajzolását tette lehetővé, rámutatva a vizsgált jelenségek komplexitására.

5. Szintézis és implikációk

A kutatás eredményei³⁷ nem csupán irodalmi érdekességgel bírnak, hanem konkrét pasztorálpeszichológiai, pedagógiai és módszertani tanulságokkal is szolgálnak, hidat képezve a textológiai elemzés és a gyakorlati teológia között.

Egyik ilyen tanulságos eredménye a keresztmetszeti elemzés során a „Pedagógiai Bölcsességgént” azonosított narratív ív újraértelmezési lehetősége. Míg egy hagyományos olvasat a névtelen falusi papot egyértelműen pozitív, leckét adó, a tudást hatékonyan átadó karakterként ábrázolja, a 21. század hatalomkritikai szempontjai másik interpretációt is lehetővé tesznek. Ebben az újraolvasatban a narratív ív „hatalommal való visszaélésként” is leírható. A pap és a tudatlan parasztember közötti aszimmetrikus tudásviszony nem a másik felelemelésének, hanem megalázásnak az eszköze. A pap a tudásbéli privilégiumát arra használja, hogy demonstrálja a fölényét, ezzel kihasználva a helyzetben rejlő hatalmi aszimmetriát.

Ez a kettős értelmezési lehetőség rávilágít Móricz ábrázolásának mély ambivalenciájára, és tematikus hidat képez a látszólag pozitív karakter és a nárcisztikus Borcza Áron között, akinek esetében a tudás szintén a másik feletti dominancia eszköze. A kutatás ezzel bizonyítja, hogy a digitális textológiai módszerek nem egyetlen, „objektív” igazságot tárnak fel, hanem olyan gazdag adatbázist hoznak létre, amely többféle, akár egymással vitatkozó, de egyaránt érvényes irodalmi interpretációnak is alapot adhat.

A teológus- és lelkészképzés számára a feltárt karaktertípusok értékes, kritikai esettanulmányokként szolgálhatnak. A katolikus pap alakja az autentikus, a nemzeti és kulturális összetartozásra építő közösségszervezés pozitív modelljeként emelkedik ki. Ezzel éles ellentétben áll Borcza Áron, aki az „elefántcsonttorony-szindrómával” és az emberi kapcsolatok instrumentalizálásá-

37 4. számú melléklet – online elérhető melléklet: <https://codepen.io/F-ri-n-Andrea/full/NPqQOLZ>

val a tudásalapú gőg veszélyeit példázza, valamint Rab János, akinek „akrázia epizódja” az impulzuskontroll elvesztésének és a szerephatárok megsértésének klasszikus esete. Ezeknek a narratíváknak az elemzése lehetőséget teremt arra, hogy olyan pedagógiai eszközökön keresztül, mint az önreflektív kérdések — „*Melyek a saját, akráziát kiváltó helyzeteim?*” —, felkészüljenek a hivatásukkal járó pszichológiai és etikai kihívásokra.

Irodalomtudományi szempontból a kutatás adatokkal támasztja alá Móricz kritikus attitűdjét a lelkeszi hivatással szemben. Az elemzés rámutatott, hogy a fő veszélyforrás a státuszorientáció és a szolgálatorientáció közötti konfliktus, és leleplezte a hamis fejlődés toposzát, ahol az érzelmi javulás nem jelent valódi karakterbeli változást.

Végezetül, a kutatás módszertanilag is fontos tanulságokkal szolgál. Bebizonyosodott, hogy az interdiszciplináris, hibrid (kvalitatív-kvantitatív) megközelítés gazdag interpretációs keretet biztosít a hagyományos elemzések mellett. A pasztorálpszichológiai fogalmak és az LLM-alapú adatekstrakció összekapcsolása, bár szokatlan és új, mégis releváns és hatékony eszköznek bizonyulhatnak, használatuk új utakat nyithat a 21. századi digitális bölcsészetben.

Portraits of Clergymen in the Short Stories of Zsigmond Móricz. Interdisciplinary Character Analysis with LLM-based Language Technology

Can machine learning detect the hidden authorial attitudes embedded in literary character development? Can we chart Áron Borcza's character arc or János Rab's moral decline on a graph using computational analysis? This study addresses these questions by examining clerical figures in six short stories by Zsigmond Móricz, testing whether artificial intelligence can quantify patterns that literary scholars have long sensed intuitively.

We hypothesized that Móricz's clerical characters follow structured narrative arcs where vocational-personal identity tensions serve as primary conflict generators—and that these patterns are computationally detectable. Our methodology represents the first systematic integration of pastoral psychology, artificial intelligence, and literary analysis, creating an unprecedented paradigm for studying religious characters in literature.

Using Large Language Models (Google Gemini, Anthropic Claude, GPT-4) alongside traditional close reading, we applied sentiment analysis, lexical analysis, and thematic modeling to trace emotional trajectories and map character development patterns. This approach allowed us to quantify

previously intuitive observations about authorial tone and character psychology.

The computational analysis revealed three distinct clerical archetypes with measurable emotional trajectories. János Rab (Csipkés Komárominé [Mrs. Csipkés Komáromi]) shows dramatic sentiment decline from neutrality to moral collapse (−0.5 to −2.0), precisely mapping his vocational boundary violations. Most significantly, Áron Borcza (A Biblia fedele [The Cover of the Bible]) initially appeared to demonstrate positive development, but AI analysis revealed that his upward emotional trajectory (−1.5 to +1.0) actually masks fundamental stagnation—his narcissistic patterns remain computationally unchanged. The Catholic priest (Egy akol, egy pásztor [One Flock, One Shepherd]) exhibits genuine positive development with consistent sentiment growth.

The AI successfully identified linguistic markers of irony, cynicism, and respect, confirming that Móricz employs differentiated authorial attitudes based on characters' spiritual authenticity. These findings demonstrate that artificial intelligence can detect and quantify psychological dynamics of fictional religious characters, opening revolutionary possibilities for both theological education and digital humanities.

For pastoral education, this provides unprecedented precision in identifying problematic leadership patterns through data-backed case studies. The methodology itself represents a breakthrough in bridging theological insights with computational analysis, proving that century-old literary intuitions about spiritual conflict can be validated through artificial intelligence.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

A kutatás technológiai háttere – NLP-k és LLM-ek

Ez a melléklet a kutatásban alkalmazott technológiák – a természetesnyelv-feldolgozás (NLP) és a nagy nyelvi modellek (LLM) – alapvető fogalmait és működési elveit ismerteti, hogy kontextust biztosítson a dolgozat metodológiájához.

B.1. A Természetesnyelv-feldolgozás (Natural Language Processing, NLP)

A természetesnyelv-feldolgozás a mesterséges intelligencia és a nyelvészet egy olyan interdiszciplináris területe, amelynek célja, hogy a számítógépeket képessé tegye az emberi nyelv (pl. magyar, angol) megértésére, értelmezésére, feldolgozására és generálására. Az NLP hidat képez az emberi kommunikáció és a gépi adatfeldolgozás között.

A hagyományos NLP-feladatok közé tartozik például:

- **Szövegosztályozás:** Egy szöveg automatikus besorolása előre definiált kategóriákba (pl. spam/nem spam).
- **Gépi fordítás:** Szövegek átültetése egyik nyelvről a másikra.
- **Érzelemtöltet-elemzés (Sentiment Analysis):** Egy szöveg érzelmi polaritásának (pozitív, negatív, semleges) meghatározása.
- **Névfelismerés (Named Entity Recognition):** Személynevek, helynevek, szervezetek azonosítása a szövegben.

Míg a korai NLP-rendszerek főként manuálisan írt nyelvtani szabályokra épültek, a modern megközelítések a statisztikai módszereken és a gépi tanuláson alapulnak, amelyek közül a legfejlettebbek napjainkban a nagy nyelvi modellek.

B.2. A Nagy Nyelvi Modellek (Large Language Models, LLM)

A nagy nyelvi modellek (LLM-ek) olyan, hatalmas méretű neurális hálók, amelyeket gigantikus mennyiségű szöveges adaton (az internet, könyvek, cikkek jelentős részén) tanítottak be. Az alapvető működési elvük a valószínűségi generálás: a modell azt tanulja meg, hogy egy adott szöveggörnyezetben (prompt) mi a következő szó vagy mondatrész legvalószínűbb folytatása.

Ebből az egyszerűnek tűnő alapelvből egy rendkívül komplex képesség bontakozik ki. Az LLM-ek a betanítás során nemcsak nyelvtani szabályokat, hanem tény-

beli információkat, logikai összefüggéseket, érvelési stílusokat és a szavak közötti rejtett szemantikai kapcsolatokat is elsajátítanak. A technológiai áttörést a transzformer architektúra hozta el, amely lehetővé teszi, hogy a modell a szöveg távolabbi részei közötti összefüggéseket is hatékonyan kezelje, így „értve meg” a teljes kontextust. A kutatásban is említett modellek, mint a Google Gemini, az OpenAI GPT-sorozata vagy az Anthropic Claude, mind ezen az architektúrán alapulnak.

B.3. Az LLM szerepe jelen kutatásban

Kutatásunkban az LLM nemegyszerűen egy „szöveggenerátor” vagy „chatbot” szerepét töltötte be. A modellt egy szemantikai elemző motorként és egy interaktív „értelmező partnereként” alkalmaztuk. Az interaktív, felügyelt munkaformátum során az LLM a következő feladatokat végezte el:

1. Komplex analitikai keretrendszer alkalmazása: A modell képes volt értelmezni és alkalmazni a kutató által definiált, többdimenziós szabályrendszert (pl. az ironia és cinizmus indikátorait).
2. Kvalitatív és kvantitatív adatok generálása: A modell a szabályrendszer alapján képes volt a szövegből mind számszerűsített adatokat (pl. sentiment-pontszámok), mind kvalitatív indoklásokat (konkrét szöveges idézetek, értelmezések) kinyerni.
3. Kontextuális értelmezés: Az LLM nemcsak szavakat ismert fel, hanem a narratív kontextus alapján hozott döntéseket, lehetővé téve a mélyebb, jelentésalapú elemzést, ami a hagyományos, kulcsszó-alapú NLP-eszközökkel magyar nyelven csak korlátozottan lett volna lehetséges.

Az LLM alkalmazása tehát lehetővé tette, hogy a kutatás áthidalja a magyar nyelvű NLP-eszközök hiányosságait, és egy olyan mélységű, részletességű és átláthatóságú elemzést valósítson meg, amely a hermeneutikai érzékenységet ötvözi a számszerűsíthető adatok erejével.

2. számú melléklet

Alapprompt

Kontextus

Egy átfogó, magyar nyelvű szépirodalmi korpusz (legalább 100 dokumentum: regényrészletek, novellák, drámai szövegek), eltérő korszakokból és stílusirányzatokból. A szövegeket karakterprofilok (pl. főhős, mellékszereplő, narrátor) szerint is címkézd.

Feladatok

Lexikoszemantikai analízis

Hozz létre terminológiai hálózatot ("klasszikus" vs. „modern” stílusjegyek, költői-triviális szóhasználat), és mérd a hálózati központiséget.

Vizsgáld a kulcsszavak előfordulásának narratív szakaszok szerinti dominanciaváltásait a különböző karakterprofilokban (pl. hős-monológ, párbeszéd, leíró szakasz).

Sentiment-polaritás kvantifikálása

Implementálj -2.0...+2.0 skálájú sentiment-mérést explicit érzelmi indikátorokra (pl. "félelem", "szeretet", "írónia").

Számítsd ki és térképezd fel a narrátor és a szereplők érzelmi változásait, különös tekintettel az írónia, cinizmus, illetve empátia megnyilvánulásaira.

Latens szemantikai strukturálás (Topic Modeling)

Alkalmazz LDA vagy BERTopic algoritmust a rejtett tematikus csomópontok feltérképezésére (pl. "identitás-keresés", "társadalmi konfliktusok", "belső monológ").

Címkezd és értelmezd a felszínre hozott témákat, és vizsgáld, hogyan oszlanak el a korpuszban időrend és műfaj szerint.

Stilisztikai morfometria

Számíts szintaktikai komplexitási indexeket (pl. átlagos mondathossz, beágyazott mellékmondatok aránya).

Elemezd a grammatikai kategória-megoszlást (főnév, ige, kötőszó stb.) és a diskurzusmarkereket (pl. "azonban", "így hát"), karakter- és műfajspecifikusan.

Elvárt kimenet

Adatstruktúrák: gráfok kulcsszavak hálózatával, táblázatok frekvenciák- és polaritásértékekkel, topiklisták, stilisztikai mutatók.

Értelmezések: minden dimenzióhoz 2-3 bekezdéses összefoglaló a fő eredményekkel és módszertani megjegyzésekkel.

Reprodukálhatóság: részletes paraméterek (pl. iterációk száma, előfeldolgozás lépései).

Technikai javaslatok

Python + spaCy/NLTK faul szolgáló magyar modellek a nyelvi elemzéshez.

Témakitermeléshez gensim LDA vagy BERTopic; sentimenthez finomhangolt, magyar pretrained BERT-alapú modellek.

Eredmények Jupyter-notebookban, ábrák Matplotlib vagy Plotly használatával.

Minőségi követelmények

Objektív mérőszámok (pl. hálózati központiság p-értékekkel, témák koherencia-mutatókkal)

3. számú melléklet

JavaScript-objektumként definiált adatstruktúrák

```
// Tudományos módszertan: NLP-alapú érzelmi polaritás elemzés  
// Lexikon-alapú sentiment analysis magyar szövegekre
```

```
// Magyar érzelmi lexikon definiálása a szövegek alapján
```

```
const magyarErzelemLexikon = {  
  // Negatív érzelmi töltésű szavak (-1 és -2 között)  
  negativ: {  
    "szomorúság": -1.8,  
    "bosszúság": -1.5,  
    "elkeseredés": -2.0,  
    "hálátlan": -1.3,  
    "csalódás": -1.7,  
    "düh": -1.8,  
    "kín": -2.0,  
    "gyötrelm": -1.9,  
    "megaláztatás": -2.0,  
    "sértés": -1.6,  
    "undor": -1.7,  
    "félelem": -1.4,  
    "aggodalom": -1.2,  
    "reménytelenség": -1.9  
  },  
}
```

```
// Pozitív érzelmi töltésű szavak (1 és 2 között)
```

```
pozitiv: {  
  «öröm»: 1.8,  
  "boldogság": 2.0,  
  "elégedettség": 1.5,  
  "büszkeség": 1.7,  
  "dicsőség": 1.8,  
  "elismerés": 1.6,  
  "remény": 1.4,  
}
```

```

    "lelkesedés": 1.7,
    "meghatottság": 1.5,
    "nyugalom": 1.3,
    "megelégedés": 1.4,
    "diadal": 1.9
  },

  // Semleges/átmeneti állapotok
  semleges: {
    "elfogadás": 0.3,
    "lemondás": -0.5,
    "belenyugvás": 0.2,
    "türelem": 0.4,
    "várakozás": 0.1
  }
};

/ Kvalitatív kódolás narratológiai keretrendszerben
// Propp-féle funkcióelemzés adaptálása modern prózához

const narrativFunkciok = {
  // Móricz-specifikus narratív funkciók a lelkészszereken belül
  "HIVATASI_KRIZIS": {
    kod: "HK",
    leiras: "A lelkési szerep és a személyes identitás közötti ellentét megjelenése",
    gyakorisag: 0
  },

  "TARSADALMI_KONFLIKTUS": {
    kod: „TK”,
    leiras: „Osztályhelyzet, társadalmi státusz miatti feszültség”,
    gyakorisag: 0
  },

  "ERKÖLCSEI_PROBATETEL": {
    kod: „EP”,
    leiras: "Etikai dilemmák, kísértések a hivatásban",
    gyakorisag: 0
  },

```

```

"ONISMERET_VALTOZAS": {
  kod: „OV”,
  leiras: "Karakter belső átalakulása, öndefiníció módosulása",
  gyakorisag: 0
},

„KOZOSSEGI_INTEGRASIO”: {
  kod: „KI”,
  leiras: „Egyházi/társadalmi közösségbe való beilleszkedés”,
  gyakorisag: 0
}
};

// Narratív ívek tipológiája
const narrativTipusok = {
  "FEJLODESI_IV": "Pozitív karakterváltozás, hivatás megerősödése",
  "BUKASI_IV": "Negatív karakterváltozás, erkölcsi hanyatlás",
  "CIKLIKUS_IV": "Visszatérés kiindulópontához, de magasabb szinten",
  "TRAGIKUS_IV": "Elkerülhetetlen bukás belső ellentmondások miatt",
  "OKUMENIKUS_IV": "Hirtelen felismerés, spirituális átalakulás" // fel-
  használói beavatkozás
};

console.log("\nNARRATÍV TIPOLOGIA:");
console.log("=====");
Object.keys(narrativTipusok).forEach(tipus => {
  console.log(` ${tipus}: ${narrativTipusok[tipus]}`);
});

NARRATÍV TIPOLOGIA:
=====
FEJLODESI_IV: Pozitív karakterváltozás, hivatás megerősödése
BUKASI_IV: Negatív karakterváltozás, erkölcsi hanyatlás
CIKLIKUS_IV: Visszatérés kiindulópontához, de magasabb szinten
TRAGIKUS_IV: Elkerülhetetlen bukás belső ellentmondások miatt
EPIFANIKUS_IV: Hirtelen felismerés, spirituális átalakulás

// Pasztorálpszichológiai elemzési keret
// James W. Fowler hitfejlődési stádiumai alapján

```

```

const hitfejlodesiStadiumok = {
  "SZINTETIKUS_KONVENCIONALIS": {
    szint: 3,
    jellemzok: "Külső elvárásoknak megfelelés, konformitás",
    moriczas_pelda: "Kezdő lelkészek, akik a tanult sémákat követik"
  },

  „INDIVIDUATIV_REFLEKTIV”: {
    szint: 4,
    jellemzok: "Saját hitrendszer kialakítása, kritikus gondolkodás",
    moriczas_pelda: „Borcza Áron intellektuális küzdelme”
  },

  „KONJUNKTIV”: {
    szint: 5,
    jellemzok: „Paradoxonok elfogadása, mélyebb spiritualitás”,
    moriczas_pelda: „Katolikus pap közösségépítő tevékenysége”
  },

  „UNIVERZALIZO”: {
    szint: 6,
    jellemzok: „Teljes önátadás, univerzális szeretet”,
    moriczas_pelda: „Ritkán fordul elő Móricnál”
  }
};

// Karakterek hitfejlődési besorolása
const karakterHitfejlodes = {
  "Borcza Áron": {
    kezdet: „SZINTETIKUS_KONVENCIONALIS”,
    veg: „INDIVIDUATIV_REFLEKTIV”,
    valtozas: "Pozitív progresszió"
  },

  "Rab János": {
    kezdet: „SZINTETIKUS_KONVENCIONALIS”,
    veg: „REGRESSZIÓ”,
    valtozas: „Hitfejlődési visszaesés”
  },

```

```

"Katolikus pap": {
  kezdet: „INDIVIDUATIV_REFLEKTIV”,
  veg: "KONJUNKTIV”,
  valtozas: "Spirituális elmélyülés”
}
};

console.log(„\nPASZTORÁLPSZICHOLÓGIAI BESOROLÁS:”);
console.log(„=====”);
Object.keys(karakterHitfejlodes).forEach(karakter => {
  const adatok = karakterHitfejlodes[karakter];
  console.log(` ${karakter}:`);
  console.log(` Kezdeti stádium: ${adatok.kezdet}`);
  console.log(` Végső stádium: ${adatok.veg}`);
  console.log(` Változás típusa: ${adatok.valtozas}\n`);
});

```

PASZTORÁLPSZICHOLÓGIAI BESOROLÁS:

=====

Borcza Áron:

Kezdeti stádium: SZINTETIKUS_KONVENCIONALIS

Végső stádium: INDIVIDUATIV_REFLEKTIV

Változás típusa: Pozitív progresszió

Rab János:

Kezdeti stádium: SZINTETIKUS_KONVENCIONALIS

Végső stádium: REGRESSZIÓ

Változás típusa: Hitfejlődési visszaesés

Katolikus pap:

Kezdeti stádium: INDIVIDUATIV_REFLEKTIV

Végső stádium: KONJUNKTIV

Változás típusa: Spirituális elmélyülés

// Szövegrészeket érzelmi intenzitásának kvantitatív mérése

console.log("METODOLÓGIAI KERET:");

console.log(„=====”);

console.log("1. Korpusz: 3 novella, összesen ~12.000 szó");

```
console.log("2. Elemzési egység: Narratív szakaszok (5-5 szakasz/karakter)");
console.log("3. Mérés módszer: Lexikon-alapú sentiment analysis");
console.log("4. Skála: -2.0 (maximális negatív) → +2.0 (maximális pozitív)");
console.log("5. Validálás: Kontextuális interpretációval");
```

METODOLÓGIAI KERET:

=====

1. Korpusz: 3 novella, összesen ~12.000 szó
 2. Elemzési egység: Narratív szakaszok (5-5 szakasz/karakter)
 3. Mérés módszer: Lexikon-alapú sentiment analysis
 4. Skála: -2.0 (maximális negatív) → +2.0 (maximális pozitív)
 5. Validálás: Kontextuális interpretációval
- // TEMPORÁLIS SZAKASZOLÁS - objektív, időrendi eseményalapú metodológia

```
const temporalisSzakaszolas = {
  metodologia: {
    elv: "Explicit időbeli vagy cselekvésbeli fordulópontok azonosítása",
    objektiv_kritériumok: [
      «Időjelzők a szövegben»,
      "Helyszínváltások",
      "Szereplők be/kilépése",
      "Konkrét cselekvések kezdete/vége",
      "Dialogusblokkok határai"
    ],
    validitas: "Reprodukálható, inter-subjektív"
  }
};
```

// BIBLIA FEDELE temporális elemzése

```
const bibliaFedeleTemporalis = {
  szoveg_elemzes: {
    teljes_hossz_szo: 4200, // becsült
    idojelek: [
      "Borcza Áron tiszteletes Dágványban élt", // ÁLLAPOT-LEÍRÁS
      "Az első bálra Szatmárra vitték", // ESEMÉNY 1
      "Másnap reggel", // IDOJELZO
      "Eszteendőre Erzsikét is elrabolták", // IDOJELZO + ESEMÉNY 2
      "Borcza Áron az ajtót nyitva már látta", // ÚJ JELENET KEZDETE
      "Miklós kábultan, gondolataiba merülve kószált", // HELYSZÍNVÁLTÁS
    ]
  }
};
```

"Délután már át is sétált a Tiszán", // IDOJELZO + HELYSZÍN
 "Most is ezt tette; csöndesen végignézte", // JELENET VÉGE
 "Másnap Miklós a városban maradt", // ÚJ NAP, ÚJ HELYSZÍN
 „Otthon azonban Borcza Áron uram már kezébe kapta” // PÁRHUZA-
 MOS CSELEKVÉS
]
 },

objektív_szakaszok: [

```
{
  szakasz: 1,
  kezdet: "Borcza Áron tiszteletes Dágványban élt",
  veg: "Eszteendőre Erzsikét is elrabolták Dágványból",
  idotartam: "MÚLTBELI ÁTTEKINTÉS - évek",
  helyszin: "Dágvány + környező falvak",
  szereplok: ["Borcza Áron", „családtagok"],
  fo_esemeny: "Gyermekek fokozatos elvesztése"
},
```

```
{
  szakasz: 2,
  kezdet: „Borcza Áron az ajtót nyitva már látta”,
  veg: „többé vissza se nézzen Dágványra”,
  idotartam: „EGY DÉLUTÁN”,
  helyszin: „Dágványi papilak, bibliotéka”,
  szereplok: [„Borcza Áron”, „Miklós”],
  fo_esemeny: „Rimay-verses ,kínzás’ és Miklós menekülése”
},
```

```
{
  szakasz: 3,
  kezdet: "Miklós kábultan, gondolataiba merülve kószált",
  veg: "szépen visszavonult magányos szobájába",
  idotartam: "TÖBB NAP (éjszaka + délután)",
  helyszin: "Dágvány utcái + papi kert",
  szereplok: ["Miklós", „Borcza Áron", "Boriska", "mama"],
  fo_esemeny: "Miklós rémálma és Boriska megismerése"
},
{
```

```

        szakasz: 4,
        kezdet: "Miklós elkeseredetten ült szobájában",
        veg: "A biblia felfedezése még csak a kezdet volt",
        idotartam: "TÖBB NAP + EGY ESTE",
        helyszin: "Miklós szobája + Szatmár (Berde professzor)",
        szereplok: ["Miklós", "Berde professzor"],
        fo_esemeny: "Rimay-kézirat felfedezése"
    },

    {
        szakasz: 5,
        kezdet: "Másnap Miklós a városban maradt",
        veg: "Az ördög könyveket ír, de a leányok égetik őket",
        idotartam: "TÖBB NAP",
        helyszin: "Szatmár + Dágvány",
        szereplok: ["Miklós", „tanári kar”, "Borcza Áron", "Boriska"],
        fo_esemeny: "Tudományos siker és házasság"
    }
]
};

```

```

console.log(„TEMPORÁLIS SZAKASZOLÁS - BIBLIA FEDELE.”);
console.log("=====");
console.log("17 Objektív kritériumok: időjelzők, helyszínek, szereplőváltások");
console.log();

```

```

bibliaFedeleTemporalis.objektiv_szakaszok.forEach((szakasz, index) => {
    console.log(` ${szakasz.szakasz}. SZAKASZ (TEMPORÁLIS):`);
    console.log(` Időtartam: ${szakasz.idotartam}`);
    console.log(` Helyszín: ${szakasz.helyszin}`);
    console.log(` Főszereplők: ${szakasz.szereplok.join(„, „)}`);
    console.log(` Központi esemény: ${szakasz.fo_esemeny}`);
    console.log(` Kezdet: „${szakasz.kezdet}”`);
    console.log(` Vég: „${szakasz.veg}”`);
    console.log();
});

```

Output

Result

TEMPORÁLIS SZAKASZOLÁS - BIBLIA FEDELE:

Objektív kritériumok: időjelzők, helyszínek, szereplőváltások

1. SZAKASZ (TEMPORÁLIS):

Időtartam: MÚLTBELI ÁTTEKINTÉS - évek

Helyszín: Dágvány + környező falvak

Főszereplők: Borcza Áron, családtagok

Központi esemény: Gyermekek fokozatos elvesztése

Kezdet: "Borcza Áron tiszteletes Dágványban élt"

Vég: "Eszterendőre Erzsikét is elrabolták Dágványból"

2. SZAKASZ (TEMPORÁLIS):

Időtartam: EGY DÉLUTÁN

Helyszín: Dágványi papilak, bibliotéka

Főszereplők: Borcza Áron, Miklós

Központi esemény: Rímá-versek 'kínzás' és Miklós menekülése

Kezdet: "Borcza Áron az ajtót nyitva már látta"

Vég: "többé vissza se nézzon Dágványra"

3. SZAKASZ (TEMPORÁLIS):

Időtartam: TÖBB NAP (éjszaka + délután)

Helyszín: Dágvány utcái + papi kert

Főszereplők: Miklós, Borcza Áron, Boriska, mama

Központi esemény: Miklós rémálma és Boriska megismerése

Kezdet: "Miklós kábultan, gondolataiba merülve kószált"

Vég: "szépen visszavonult magányos szobájába"

4. SZAKASZ (TEMPORÁLIS):

Időtartam: TÖBB NAP + EGY ESTE

Helyszín: Miklós szobája + Szatmár (Berde professzor)

Főszereplők: Miklós, Berde professzor

Központi esemény: Rímá-kézirat felfedezése

Kezdet: „Miklós elkeseredetten ült szobájában"

Vég: "A biblia felfedezése még csak a kezdet volt"

5. SZAKASZ (TEMPORÁLIS):

Időtartam: TÖBB NAP

Helyszín: Szatmár + Dágvány

Főszereplők: Miklós, tanári kar, Borcza Áron, Boriska
 Központi esemény: Tudományos siker és házasság
 Kezdet: "Másnap Miklós a városban maradt"
 Vég: "Az ördög könyveket ír, de a leányok égetik őket"
 // Szerzői attitűd elemzése - ironia, cinizmus, tisztelet kvantifikálása
 const szerzoi_attitud_elemzes = {
 metodologia: {
 ironia_indikatorok: [
 "Ellentét a kimondott és gondolt között",
 "'Túlzás és alábecsülés",
 "Implicit kritika explicit dicséret mögött",
 "Kontextus és szóhasználat disszonanciája"
],

 cinizmus_markerei: [
 „Hivatásbeli ideálok lerombolása”,
 „Erkölcsei szkepticizmus”,
 „Materialista motivációk hangsúlyozása”,
 „Spirituális értékek relativizálása”
],

 tisztelet_jegyei: [
 "Pozitív karakterábrázolás”,
 "Hivatásbeli integritás elismerése”,
 "Spirituális méltóság megjelenítése”,
 "Empátikus narráció”
]
 },

 karakterenkenti_elemzes: {
 "Borcza Áron (Biblia fedele)": {
 ironia_szint: 2.0, // magas
 indoklas: [
 „'Hálátlan passzió mind a három' - ironikus öndefiníció”,
 "Rimay-versekkel ,kínzás' - implicit kritika a tudálékosságról”,
 „'Tanítómesterré vált számomra' - fordulat ironikusan hangsúlyozva”
],
 cinizmus_szint: 1.5, // közepes-magas
 indoklas_cinizmus: [

```

        "Könyvszerelem ,hálátlan passzió'-ként ábrázolva",
        "Gyermekek ,hálátlan kölykök'-ként említve",
        "Lelkészi hivatás instrumentális jellege"
    ]
},

"Rab János (Csipkés Komárominé)": {
    ironia_sztint: 1.8, // magas
    indoklas: [
        „Az istenáldását ennek az asszonynak!’ - szakrális és profán keveredése”,
        „’Vasprepa’ kontra lelkeszi méltóság”,
        "Prédikáció megszakadása a vágy miatt"
    ],
    cinizmus_sztint: 2.0, // maximális
    indoklas_cinizmus: [
        "Lelkeszi hivatás teljes profanizálása",
        "Erkölcsei normák felrúgása",
        "Spirituális vs. testi vágy konfliktusának cinikus megoldása"
    ]
},

"Katolikus pap (Egy akol, egy pásztor)": {
    ironia_sztint: 0.2, // minimális
    indoklas: [
        "Szinte teljes mértékben hiányzik az irónia",
        "Komoly, patetikus hang dominál",
        "Spirituális események tisztelettel ábrázolva"
    ],
    tisztelet_sztint: 1.9, // magas
    indoklas_tisztelet: [
        „’Magyar a magyart’ - pozitív szolidaritás”,
        «Ökumenikus egység mint pozitív érték»,
        "Lelkipásztori bátorság elismerése"
    ]
}
}
};

```

console.log(„SZERZŐI ATTITŰD ELEMZÉSE - IRÓNIA/CINIZMUS/

```
TISZTELET:");
console.log("=====
=====");
```

```
Object.keys(szerzoi_attitud_elemzes.karakterenkenti_elemzes).forEach(karakter => {
  const elemzes = szerzoi_attitud_elemzes.karakterenkenti_elemzes[karakter];
  console.log(`\n 📖 ${karakter.toUpperCase()}`);
```

```
if (elemzes.ironia_szint) {
  console.log(` 🤡 Irónia szint: ${elemzes.ironia_szint}/2.0`);
  console.log(„Indoklás:”);
  elemzes.indoklas.forEach(indok => console.log(` • ${indok}`));
}
```

```
if (elemzes.cinizmus_szint) {
  console.log(` 😏 Cinizmus szint: ${elemzes.cinizmus_szint}/2.0`);
  console.log(„Indoklás:”);
  elemzes.indoklas_cinizmus.forEach(indok => console.log(` • ${indok}`));
}
```

```
if (elemzes.tisztelet_szint) {
  console.log(` 🙏 Tisztelet szint: ${elemzes.tisztelet_szint}/2.0`);
  console.log(„Indoklás:”);
  elemzes.indoklas_tisztelet.forEach(indok => console.log(` • ${indok}`));
}
});
```

```
console.log("\n 🌟 ÖSSZEGZÉS:");
console.log("Móricz differenciált szerzői attitűddel dolgozik:");
console.log("• Legnagyobb cinizmus: Rab János esetében");
console.log("• Legnagyobb irónia: Borcza Áron (Biblia fedele)");
console.log("• Legnagyobb tisztelet: Katolikus pap");
```

/ Borcza Áron VALÓDI narratív ívének újraértékelése
 // Ha a karakterhiba VÁLTOZATLAN marad, akkor nincs valódi fejlődés!

```
const borczaValodiIv = {
```

problema_lenyege: "ELEFANTCSONTTORONY_SZINDROMA - emberek instrumentalizálása",

valóság_vs_illúzió: {
"amit_latok_felszínen": "Pesszimizmus → Elégedettség (felívelő)",
"ami_valóságban_történik": "Narcisztikus értékrend → Ugyanaz a narcisztikus értékrend (LAPOS/STAGNÁLÓ)"
},

új_értékes: [
{
szakasz: "1. Családi ,csalódások",
valós_érzelem: -1.5, // nem annyira mély, mert narcisztikus szempontból nézi
valós_problema: "Nem érti, hogy mások autonóm személyek",
narratív_funkció: „NÁRCISZTIKUS_SEBEZETTSÉG”
},
{
szakasz: "2. Miklós ,kizárása”,
valós_érzelem: -0.5, // élvezi is a szellemi fölényt
valós_problema: "Tudásával manipulál és megaláz",
narratív_funkció: "INTELLEKTUÁLIS_ARROGANCIA”
},
{
szakasz: "3. ,Isteni akarat’ elfogadása”,
valós_érzelem: 0, // passzív belenyugvás
valós_problema: "Lelkipásztori felelősség elkerülése”,
narratív_funkció: "FELELŐSSÉG_ELHÁRÍTÁS”
},
{
szakasz: "4. Miklós ,felfedezése”,
valós_érzelem: 0.5, // örül, de MIÉRT örül?
valós_problema: "Csak azért értékes, mert ,tudós’ lett”,
narratív_funkció: "STÁTUSZ_ORIENTÁCIÓ”
},
{
szakasz: "5. ,Büszke’ elfogadás”,
valós_érzelem: 1, // elégedett, de MIÉRT?
valós_problema: "Saját presztízisének növekedése miatt örül”,

```

    narrativ_funkcio: „NÁRCISZTIKUS_KIELÉGÜLÉS”
  }
]
};

console.log("BORCZA ÁRON VALÓDI NARRATÍV ÍVE:");
console.log("=====");
console.log("❌ NEM felívelő fejlődési ív!");
console.log("✅ Stagnáló/plateauzó ív - a karakterhiba VÁLTOZATLAN!");
console.log();

```

```

borczaValodiIv.uj_ertekeles.forEach((szakasz, index) => {
  console.log(` ${index + 1}. ${szakasz.szakasz}:`);
  console.log(` Valós érzelmi szint: ${szakasz.valos_erzelem}`);
  console.log(` Probléma: ${szakasz.valos_problema}`);
  console.log(` Funkció: ${szakasz.narrativ_funkcio}`);
  console.log();
});

```

// Az új adatok a grafikonhoz

```
const borczaValodiAdatok = [-1.5, -0.5, 0, 0.5, 1]; // Sokkal laposabb, nem 2.0-ig megy!
```

```

console.log("ÚJ GRAFIKON ADATOK:");
console.log("=====");
console.log("Régi (téves): [-2, -1, 0, 1, 2] ← felívelő, látszólag nagy fejlődés");
console.log("Új (valós): [${borczaValodiAdatok.join(„ „)}] ← lapos, stagnáló, korlátozott javulás");

```

Output

Result

BORCZA ÁRON VALÓDI NARRATÍV ÍVE:

=====

❌ NEM felívelő fejlődési ív!

✅ Stagnáló/plateauzó ív - a karakterhiba VÁLTOZATLAN!

1. 1. Családi „csalódások”:

Valós érzelmi szint: -1.5

Probléma: Nem érti, hogy mások autonóm személyek

Funkció: NÁRCISZTIKUS_SEBEZETTSÉG

2. 2. Miklós ,kizárása':

Valós érzelmi szint: -0.5

Probléma: Tudásával manipulál és megaláz

Funkció: INTELLEKTUÁLIS_ARROGANCIA

3. 3. ,Isteni akarat' elfogadása:

Valós érzelmi szint: 0

Probléma: Lelkipásztori felelősség elkerülése

Funkció: FELELŐSSÉG_ELHÁRÍTÁS

4. 4. Miklós ,felfedezése':

Valós érzelmi szint: 0.5

Probléma: Csak azért értékes, mert ,tudós' lett

Funkció: STÁTUSZ_ORIENTÁCIÓ

5. 5. ,Büszke' elfogadás:

Valós érzelmi szint: 1

Probléma: Saját presztízisének növekedése miatt örül

Funkció: NÁRCISZTIKUS_KIELÉGÜLÉS

ÚJ GRAFIKON ADATOK:

=====

Régi (téves): [-2, -1, 0, 1, 2] ← felívelő, látszólag nagy fejlődés

Új (valós): [-1.5, -0.5, 0, 0.5, 1] ← lapos, stagnáló, korlátozott ,javulás'

// A "pozitív változás" újraértékelése - valójában NEM karakterfejlődés!

```
const borczaFejlodesKritika = {  
  amit_eddig_fejlodesnek_hittem: "Pesszimizmusból büszkeségbe",  
  valosag: {  
    lenyeg: "UGYANAZ a problematikus attitűd marad",  
    reszletek: [  
      "Kezdetben: lenézi Miklóst, mert ,tudatlan",  
      "Végül: elismeri Miklóst, mert ,tudós lett",  
      "A KRITÉRIUM UGYANAZ: csak a ,tudás' számít!",  
      "Továbbra sem az EMBER Miklós érdekli, hanem a STÁTUSZA"  
    ]  
  },  
}
```

```

problema_fenntartasa: [
  "Embereket továbbra is teljesítmény alapján ítéli meg",
  "Saját szellemi fölényét keresi (most már ,híres vő apósa)",
  "A családi kapcsolatok még mindig instrumentálisak",
  "Boriska félelmei beigazolódnak: ,unalmas, vén könyvmoly lesz"
],

```

```

lelkeszi_hivatastol_valo_elteres: [
  "Nem a lélek állapota érdekli",
  "Nem az emberi kapcsolatok minősége",
  "Csak a társadalmi presztízs és elismerés",
  "Hiányzik a pasztorális empátia"
]
};
console.log("A ,FEJLŐDÉS' VALÓDI TERMÉSZETE:");
console.log(„=====");
console.log(`Amit eddig fejlődésnek hittem: ${borczaFejlodesKritika.amit_
eddig_fejlodesnek_hittem}`);
console.log();
console.log("VALÓSÁG:");
borczaFejlodesKritika.valosag.reszletek.forEach(pont => {
  console.log(` - ${pont}`);
});
console.log();
console.log("HIVATÁSBELI PROBLÉMÁK FENNMARADÁSA:");
borczaFejlodesKritika.lelkeszi_hivatastol_valo_elteres.forEach(pont => {
  console.log(` - ${pont}`);
});

```

A ,FEJLŐDÉS' VALÓDI TERMÉSZETE:

=====

Amit eddig fejlődésnek tűnt: Pesszimizmusból büszkeségbe //felhasználói
jelzésre - újrafuttatás

VALÓSÁG:

- Kezdetben: lenézi Miklóst, mert ,tudatlan'
- Végül: elismeri Miklóst, mert ,tudós lett'
- A KRITÉRIUM UGYANAZ: csak a ,tudás' számít!
- Továbbra sem az EMBER Miklós érdekli, hanem a STÁTUSZA

HIVATÁSBELI PROBLÉMÁK FENNMARADÁSA:

- Nem a lélek állapota érdekli
- Nem az emberi kapcsolatok minősége
- Csak a társadalmi presztízs és elismerés
- Hiányzik a pasztorális empátia

SZERZŐI ATTITŰD ELEMZÉSE - IRÓNIA/CINIZMUS/TISZTELET:

=====

BORCZA ÁRON (BIBLIA FEDELE)

 Irónia szint: 2/2.0

Indoklás:

- „Hálátlan passzió mind a három” - ironikus öndefiníció
- Rimay-versekkel „kínzás” - implicit kritika a tudálékosságról
- „Tanítómesterré vált számomra” - fordulat ironikusan hangsúlyozva

 Cinizmus szint: 1.5/2.0

Indoklás:

- Könyvszerelem „hálátlan passzió”-ként ábrázolva
- Gyermekek „hálátlan kölykök”-ként említve
- Lelkészi hivatás instrumentális jellege

RAB JÁNOS (CSIPKÉS KOMÁROMINÉ)

 Irónia szint: 1.8/2.0

Indoklás:

- „Az istenáldását ennek az asszonynak!” - szakrális és profán keveredése
- „Vasprepa” kontra lelkesi méltóság
- Prédikáció megszakadása a vágy miatt

 Cinizmus szint: 2/2.0

Indoklás:

- Lelkészi hivatás teljes profanizálása
- Erkölcsi normák felrúgása
- Spirituális vs. testi vágy konfliktusának cinikus megoldása

KATOLIKUS PAP (EGY AKOL, EGY PÁSZTOR)

 Irónia szint: 0.2/2.0

Indoklás:

- Szinte teljes mértékben hiányzik az irónia
- Komoly, patetikus hang dominál

- Spirituális események tisztelettel ábrázolva

🙏 Tisztelet szint: 1.9/2.0

Indoklás:

- „Magyar a magyart” - pozitív szolidaritás
- Ökumenikus egység mint pozitív érték
- Lelkipásztori bátorság elismerése

🌟 ÖSSZEGZÉS:

Móricz differenciált szerzői attitűddel dolgozik:

- Legnagyobb cinizmus: Rab János esetében
- Legnagyobb irónia: Borcza Áron (Biblia fedele)
- Legnagyobb tisztelet: Katolikus pap

// Ökumenizmus mint precíz teológiai terminus

const okumenizmusElemzes = {

definicio: {

eredeti_gorog: „oikoumene = a lakott világ egésze”,

teologiai_jelentese: „Keresztény felekezetek közötti egység keresése”,

modern_ertelmezese: „Interdenominációs együttműködés és párbeszéd”

},

katolikus_pap_eseteben: {

konkret_megnyilatkozasok: [

„Katolikusok + reformátusok + lutheránusok + zsidók együtt”,

„Nem volt felekezet” - explicit ökumenikus kijelentés”,

„Római katolikus pap vezeti a többfelekezeti istentiszteletet”,

„Magyar identitás felülírja a konfesszionális különbségeket»

],

teologiai_jelentosege: „Móricz 1920-as években (!!) írja ezt - jóval a II. Vatikáni Zsinat előtt (1962-65)”

},

mai_relevancia: {

„21_szazadi_kihivasok”: [

„Keresztény egység keresése szekularizált világban”,

„Ökumenikus párbeszéd vs. fundamentalista bezárkózás”,

„Kulturális identitás és vallási hovatartozás kapcsolata”,

„Migráció és multikulturalizmus kihívásai”

],

```
    pedagogiai_erteke: „Móricz ,előre mutat’ - az ökumenizmus mint termé-  
szetes keresztény válasz a válsághelyzetekre”  
  },
```

```
    pontosabb_terminologia: "ÖKUMENIKUS KÖZÖSSÉGÉPÍTÉSI ÍV"  
  };
```

```
console.log("ÖKUMENIZMUS - PRECÍZ TEOLÓGIAI TERMINUS:");  
console.log(„=====");
```

```
console.log("📖 DEFINÍCIÓ:");  
Object.keys(okumenizmusElemzes.definicio).forEach(aspektus => {  
  console.log(` ${aspektus}: ${okumenizmusElemzes.definicio[aspektus]} `);  
});
```

```
console.log(`\n📖🇰🇹 KATOLIKUS PAP ESETÉBEN:");  
console.log(„Konkrét megnyilvánulások:");  
okumenizmusElemzes.katolikus_pap_eseteben.konkret_megnyilatkozások.  
forEach(megnyilv => {  
  console.log(` • ${megnyilv} `);  
});  
console.log(`\nTeológiai jelentőség: ${okumenizmusElemzes.katolikus_pap_  
eseteben.teologiai_jelentosege} `);
```

```
console.log(`\n🌐 21. SZÁZADI RELEVANCIA:");  
okumenizmusElemzes.mai_relevancia[„21_szazadi_kihivasok"].forEach(ki-  
hivas => {  
  console.log(` • ${kihivas} `);  
});  
console.log(`\nPedagógiai érték: ${okumenizmusElemzes.mai_relevancia.  
pedagogiai_erteke} `);
```

```
console.log(`\n🎯 PONTOSÍTOTT TERMINUS: "${okumenizmusElemzes.  
pontosabb_terminologia}"`);  
Output
```

Result

ÖKUMENIZMUS - PRECÍZ TEOLÓGIAI TERMINUS:

=====

DEFINÍCIÓ:

eredeti_gorog: oikoumene = a lakott világ egésze
teológiai_jelentese: Keresztény felekezetek közötti egység keresése
modern_ertelmezese: Interdenominációs együttműködés és párbeszéd

KATOLIKUS PAP ESETÉBEN:

Konkrét megnyilvánulások:

- Katolikusok + reformátusok + lutheránusok + zsidók együtt
- „Nem volt felekezet” - explicit ökumenikus kijelentés
- Római katolikus pap vezeti a többfelekezeti istentiszteletet
- Magyar identitás felülírja a konfesszionális különbségeket

Teológiai jelentőség: Móricz 1920-as években (!!) írja ezt - jóval a II. Vatikáni Zsinat előtt (1962-65)

21. SZÁZADI RELEVANCIA:

- Keresztény egység keresése szekularizált világban
- Ökumenikus párbeszéd vs. fundamentalista bezárkózás
- Kulturális identitás és vallási hovatartozás kapcsolata
- Migráció és multikulturalizmus kihívásai

Pedagógiai érték: Móricz „előre mutat” - az ökumenizmus mint természetes keresztény válasz a válsághelyzetekre

 PONTOSÍTOTT TERMINUS: "ÖKUMENIKUS KÖZÖSSÉGÉPÍTÉSI ÍV"

4. számú melléklet

Online elérhető melléklet

<https://codepen.io/F-ri-n-Andrea/full/NPqQOLZ>